КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА

ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТАЦІЇ: ЛЬВІВ, СЛОВАЦЬКОГО 14

1 БЕРЕЗНЯ 1930 | Ч. 3 | РІК ВИДАННЯ III

„Hat der Bauer Geld, hat es die ganze Welt"!

Ця німецька приказка, хоч у нас мало відома, містить в собі глибокий народньо-господарський сенс. По українськи вона звучить: Коли є гроші в селян, то є вони у всіх. І навпаки, коли нема їх на селі, зачинає бути слизько і в місті і в цілій т. зв. суспільній надбудові.

Як би справа не була така траґічна, то можна би іменем селянства дати вислів вдовіллю, що перебіг сучасної господарської кризи блискуче доказав привдивість повищої приказки. Він дав хоч моральну сатисфакцію тим всім, що виступали в обороні трудового села, указуючи на загрозливий стан його економіки, на занепад рільної культури, на хронічне недоїдання дрібного селянства і сільського пролетаріяту — цієї основної ґрупи населення Польщі. Бо чи-ж треба ще сильніших доказів на твердження, що нужда села мусить за собою потягти кризу в промислі і торгівлі, коли сам торговельний світ зачинає домагатися звишки цін за продукти села? Ось, що пише один львівський часопис у кореспонденції з Варшави:

„**Nie widząc wyjścia z sytuacji kryzysowej w drodze normalnej, kupiectwo o c z e k u j e w p r o s t c u d u. Oczekuje zwyżki cen płodów rolnych, dzięki czemu wieś stałaby się nabywcą wytworów przemysłowych**"..

Ознаки наближення господарської скрути були видні в Польщі, ще протягом цілого 1928 р. Тоді проявом ненормального стану господарства був надмірний імпорт закордонних товарів і що за тим іде, пасивний торговельний білянс. Усім нам живий в памяти той трівожний тон усієї польської преси, що супроводжав кожномісячні звідомлення про пасивне сальдо торговельного білянсу. Офіційні, з обовязку оптимістичні голоси пояснювали білянсовий недобір постійною фразою про продуктивний характер імпорту; мовляв, привозимо із заграниці головно не споживчий товар, а средства продукції, машини тощо, а це є вклад у розбудову господарства. Тільки згодом виявилося, що надзвичайний зріст довозу в рр. 1928-1929 був не так вислідом господарської розбудови краю, як затяганням товарового кредиту взагалі, не лиш продуктивного але і споживчого.

Більший, як давніше приплив заграничних кредитів тоді Польща завдячила своєму успіхові із стабілізаційною доляровою позичкою,

яка зробила деяке враження (осінь 1927). Та цілий той час господарство Польщі було взагалі пасивне — а основною його хибою була власне нужда дрібноселянського населення і безробіття у містах.

Однак голоси тих, хто на це указував, не мали ніякого відгомону. Йшла далі політика „інвестицій“, шалених видатків на армію, фльоту і Ґдиню, форсування штучної розбудови промислу (очевидно на корінно-польських землях); у відношенні до неукраїнського населення до того приєднувалася ще відома політика нехтування його господарських і культурних потреб. Літа 1926—1929 є роками підвищення митних тариф і поруч з тим поспішної картелізації промислу і торгівлі. Чи це все мало на цілі помогти селянству? Ні! Це догострювало ті ножиці, що від самого початку стригли і стрижуть село.

Хіба після того всього може бути дивним, що коли прийшов спад цін рільних продуктів (весна 1929), напружені відносини перейшли у форму явної крізи? Сітуацію ратувало і ратує до днесь тільки те, що ця кріза зачалася на селі, яке взагалі є мало рухливе і не вміє живіше заявляти своєї волі. Коли-б нужда в роді тої, яка панує тепер по наших селах, діткнула місто, то положення булоб значно тяще, може навіть поважне. Та ще до недавна ніхто із т. зв. рішаючих сфер не брав серіозно вістей з сіл.

Навпаки, всі заходи уряду в останньому часі були спрямовані до того, щоби заспокоїти промислові і купецькі круги, а з хліборобських — головно велику зем. власність, з якою уряд старався завсіди піддержувати добрі взаємини.

І тільки зараз, коли зубожіння села відчули на зменшенні своїх оборотів усі інші ділянки госп. життя — може нарешті найде повне зрозуміння приказка, поставлена нами у заголовку. Коли упало споживання текстилі, шкіри (кріза в цих ділянках тягнеться уже $1^1/_2$ року!), коли зменшилися замовлення на погної, машини, коли зменшилася консумція цукру, соли, нафти, вугля, коли не стало охочих купувати уже навіть на кредит і сплати, коли векслеві протести стали таким буденним явищем, що ті, які на час викуповують векслі, стали самі соромитися того, як неприличного вчинку — аж тоді нарешті починають розуміти, що значить, коли не стає гроша в селянина.

Що-ж буде коли кріза піде далі в шир і в глиб, зокрема коли почнуть падати ціни звіринних продуктів? А деякі ознаки цієї зміни уже є! Один з визначних діячів польських рільничих кругів, п. Ґосціцкий, на сторінках „Рольніка Економісти“ подає порівнююче зіставлення цін худоби, свиней, масла і яєць за час від 1926 р., з якого виходить, що ціни худоби, після найбільшої звишки в рр. 1927—1928, йдуть вже знову взад і дійшли саме тепер до тої границі, на якій були в літі 1926 р. Ціни свиний ще вправді держаться, але з весною господарі можуть кинути на ринок свій новий підховок (спізнений у 1929 р. через морози) і ціни можуть захитатися, тим більше, що споживання мяса в краю повинно також зменшуватися на користь споживання дешевого хліба.

Коли-б це стало фактом, то кріза стала-б ще дошкульнішою. Суспільство, обмежене у своїй свободі рухів, придавлене надмірними публичними тягарами, не буде в силі побороти крізу. Мусить прийти засаднича зміна становища держави до українського села,

а крім того зміна у господарській політиці держави взагалі. Коли того не буде, то даремні усі фрази і заспокоювання публичної опінії.

Селянство-ж, в міру своїх сил і проти волі усіх своїх противників, нехай береться до самоорганізації. Надіятися на тих, що не хочуть розуміти його положення та його значіння в народньому господарстві, нема ніякої причини. **К.**

НАРОДНЄ ГОСПОДАРСТВО.

До характеристики сучасної радянської політики на Україні.

Першу фазу свого панування на теренах колишньої російської держави і своєї економічної політики большевики згодом прозвали періодом „воєнного комунізму“. Цією назвою підкреслюються два питомі цьому періодові моменти: по перше, знасилування господарської волі населення накиданням йому в насильницький спосіб комуністичної форми життя, по друге, впровадження цього комунізму в умовах горожанської, а зокрема що до України ще й міжнаціональної війни. Цей період різко обірвався на початку 1921 року, коли, під тиском масових селянських повстань та збройного виступу Кронштатської залоги поруч з повним господарським занепадом країни, Ленін нараз повернув радянську економічну політику від насильницького насаджування соціялізму на шлях деякої, частинної свободи господарювання, зокрема що до селянства. Почалася доба „нової економічної політики“, доба „непу“, яка також пережила кілька фаз, що визначилися хитанням радянської влади поміж двох засад: більше або меньше обмеженої та всетаки певної господарської свободи, або-ж насилування останньої, в тим, щоб щойно нині знову увійти в зовсім виразну фазу насильницького впровадження соціялізму.

Переднепівська доба воєнного комунізму визначалася, як відомо, ось якими головнішими рисами: Ціле промислове виробництво до дрібніших ремісничих закладів включно було націоналізоване, тоб то перебране у власність держави, а керівництво ним суворо централізоване. Подібною-ж була доля торгівлі, транспорту та банківництва, причому торгівля, як операція, що обслуговує обмін, взагалі була скасована, бо запанувала засада, що всі громадяне мають працювати згідно з вказівками державної влади, а ця остання має постачати їм усе необхідне задурно. Вповні ця засада не була переведена, бо ще на шляху до її здійснення господарство прийшло до повного катастрофічного стану, продукція підупала, населення голодувало і мерзло, селянство піднялося до збройного опору, кронштатські матроси повстали.

Ленін своєчасно опамятався та різко повернув голоблі большевицького возу.

Багато уплило від тих обставин часу і багато змінилося з тих часів на Вкраїні. „Нова економічна політика“, оголошена Леніном „в серьоз і надовго“, сяк так забезпечувала селянству користування з овочів його праці, які перед тим відбиралися державою фактично і без винагороди. Правда, головним покупцем його виробів і продуктів стала й тепер держава, платючи за них вельми низькі ціни, але селянин мав, як би то не було, право і не продавати державі. Бо у часи „Неп'у“ заіснував також вільний ринок, відновилася приватна торгівля, можна було дістати ліпшу ціну, більш приятливі умовини продажі і накупу. В цих нових умовах було вже варто дбати про своє господарство, поширювати його, вкладати у нього і працю і капітал. Таким робом потрохи і головно коштом самого селянства відбудувалося українське сільське господарство, повертаючися майже до передвоєнного стану, а де-в-чому навіть поліпшуючись, удосконалюючись. Так у 1927 році у відношенні до 1916 р., як рівняти селянські господарства, засіви озимини зросли більш, ніж у півтора раза, кукурудза — у два рази, соняшник — у пять разів. Бачимо у сівообороті безсумнівний поступ. Правда, врожайність ще відстає від передвоєнного часу. Так само спостерігаємо певний поступ в скотарстві. Деякі категорії худоби зросли в своїй кількости значно в порівнанні з 1916 роком: робочі воли — у півтора рази, корови — на одну третину, взагалі рогата худоба — на одну пяту, коні та свині — були у 1927 році вже близькі до передвоєнного стану, а кількість овець вже в самому початку нової політики влади, коли селянство почало вільніше дихати, відразу піднялося аж на дві третини. Правда, ще і тепер на кожних сто господарств сорок і два не мають робочої худоби зовсім.[1])

Україна начислює більш пяти міліонів індивідуальних селянських господарств. З праці цих міліонів дрібних самостійних господарів живиться 80% населення країни. Вони-ж складають головного споживача продукції української промисловости, так само, як з того-ж селянського господарства дістає значна частина української промисловости свій сирівець. Ціле промислове, торгове та все інше міське населення України та почасти Московщини, а навіть закордону дістає від нього продукти харчування. Воно-ж, це селянське господарство нагромаджує, ощаджує, постачає засоби для дальнішого поширення цілої народньо-господарської продукції. Все більшу частину свого доходу мусить селянське господарство віддавати державі, а через державний бюджет іншим ділянкам народнього господарства, зокрема на поширення промисловости[2]), на політику індустріялізації.

З якою швидкістю зростає обтяження населення державою, можуть показати вже самі тільки цифри державного бюджету, а саме, яку частину народнього доходу бюджет цей забірає що річно. Як порівняємо останнє пятиріччя, починаючи від 1925/26 госп. року, аж до біжучого 1929/30 г. р., який почався з жовтня, і для котрого наведені нами дані являються лише плянованими, цебто такими, як вони передбачаються радянською владою, то сконстатуємо, що в першому році

---

[1]) Вольф. С.-г.-во України. Вид. ЦСУ. УСРР, 1927.

[2]) Докладніше на цю тему — дивись мою статтю в „Кооп. Респ. чч. 5 та 6/7 за 1929 р.

останнього пятиріччя цілий державний бюджет (нетто, цебто без видатків транспорту та сполучень) цілого Союзу разом з місцевим бюджетом складав лише 16.7% народнього доходу, а в біжучому році він вже буде складати цілих 28.9%.[3]) Маємо т. ч. зріст майже вдвічі, а це значить, що ще перед пятьма роками населення віддавало державі у виді податків та інших обовязкових вплат приблизно шосту частину свого доходу, нині-ж мусить віддавати вже біля третини того доходу. А це-ж лише частина того, що держава фактично у нього відбирає. Бо-ж вона має ще інші численні засоби для перебрання народнього майна до своєї скарбниці, зокрема-ж селянського добра, як: високі ціни за вироби державної промисловости, низькі ціни за продукти селянського господарства, фактично примусові позички, нарешті інфляція, тобто випуск паперових грошей у більшій кількости, ніж цього потрібує фактичний господарський оборот, і звязане з тим зниження купної сили гроша. Наскільки радянська влада вже фактично користується цим останнім засобом, ми закордоном добре бачимо по падінню радянського червонця на тих европейських біржах, де він допущений до обігу; також знаємо, що на Україні в приватному обігові доляр йде за пять карбованців замісць номінальних двох. Маємо на то і офіційну статистику випусків паперових грошей і зросту товарових цін, які свідчать про це зниження купної їх вартости, а разом з тим про те, що радянська влада тим способом покриє свої видатки на прискорене „насаджування соціялізму" в країні. Так по плянові грошева маса мала збільшитись за останній рік на 10%, а фактично зросла на 37%. Що потреби народньо-господарської в тому не було, видко з того, що продукція промисловости зросла за той-же час лише на 20—25%, а продукція сільського господарства на неповних 2%. Очевидно, що гроші ці потребував не товаровий обіг, а державна скарбниця. В такий спосіб грошева маса в обігу за два останніх роки зросла з 1628 міліонів карбованців до 2460, себто на цілих 832 міліона карбованців.[4]) Наскільки ці додаткові міліони в обігу були інфляційними, цебто не тільки непотрібними, але просто шкідливими для народнього господарства, показує зріст товарових цін. Так за останній рік показчик роздрібних цін в приватному торзі зріс на 40%, а купна сила червінця виносила вже тільки 29% його номінальної вартости. Це значить, що за той самий товар, за котрий перед війною платили 29 копійок, тепер платять карбованець.

Ця потреба в грошах радянської влади пояснюється виключно тим, що ця влада в останньому році взялася за здійснення так званої „пятирічки", або пятирічного пляну розвитку народнього господарства. До докладного розгляду цієї величезної затії ми сподіємось повернутись в блищому часі. Тут вистарчить зазначити, що за пять років намічено вкласти у народнє господарство 64 міліярди нових капіталів, з того в промисловість, електрифікацію та транспорт біля 30 міліярдів. Це по цілому Союзові. А що до України, то намічено вкласти більш 8 міліярдів, з того в промисловість три з половиною млд., у електрифікацію — пів млд., у транспорт — півтора млд., у сільське господар-

---

[3]) „Плановое Хозяйство", ч. 9, ст. 24 та 276. 1929 р.

[4]) „Эконом. Обозрение", ч. 7. 1929.

ство — 1 млд. 200 млд. карбованців і т. д.[5]) Ця ґрандіозна програма господарського будівництва розрахована так, щоби на кінець пятиріччя промисловість заняла в цілому народньому господарстві куди більш визначне місце, ніж вона займає тепер, а разом з тим має в рішучий спосіб посунутись наперед так зв. колективізація села. Це значить, що селянство буде примушене перейти від дрібного індивідуального господарства на колективне, громадське, обєднатися ґрупами або цілими селами в одно спільне велике господарство, завести спільний сівооборот, спільну обрібку то що.

Ця нова фаза політики радянської влади у відношенні до села також варта окремого розгляду. Тут слід лише вказати, що політика ця провадиться під гаслом збільшення врожайности селянського ґрунту. Стремлінням влади є, щоби сільське господарство давало більш доходу, бо тих доходів, які державна влада нині має від селянського населення, для неї замало для покриття тих велитенських видатків, які викликаються пляном „пятирічки". Радянська влада вважає, що для забезпечення необхідних нам темпів індустіялізації слід домагатися більшої сталости результатів с.-г. продукції, слід... підняти його продуктивність. В наших умовах одиноким шляхом до швидкого розвитку продуктивних спроможностей сільського господарства є його соціялістичне побільшення, цебто енерґійний розвиток його колективізації у широкому маштабі".[6]) Ця думка, висловлена таким відповідальним радянським економістом, за якого слід числити голову Конюнктурного бюра Держпляну УССР, являється проґрамовою тезою для сучасної фази примусового насаджування державного соціялізму в політиці радянської влади: щоби здійснити індустріялізаційну пятирічку, потрібні великі міліярди; давати ті грошеві та річеві засоби має в першу чергу сільське господарство, тоб-то селянство; щоб це успроможнити, слід піднести продуктивність сільського господарства, а разом з тим взяти його під сувору контролю держави, як це сталося з самого початку з промисловістю; щоб це досягти, слід обєднати поодинокі індивідуальні селянські господарства в колективи, тоб-то у великі збіжеві фабрики, які очевидячки, працюватимуть під державною контролею. Відціля вся програма колективізації та всі фрази про „соціялістичне" побільшення, при котрому, справді, мається на увазі лише ці „побільшення", цебто заведення великих державних маєтків з прикріпленням до них селян, в яких селяне знайдуться фактично в положенні батраків колишніх поміщиків і стратять всяку свободу рухів. Новітнє кріпацтво, соціялістично замасковане!

Колективізація села є програмою та пляном і, хоч вона вже рік, як провадиться з величезною енерґією і в безоглядний спосіб, але бажані для радянської влади наслідки, як і будуть, то всеж не так швидко. Між тим індустріялізація здійснюється енерґійно згідно з „пятирічкою" і навіть скорше. Вона вимагає засобів. Останніх в потрібному розмірі не може дати навіть нормальне народньо-господарське

[5]) Шляхи й темпи розвитку нар. госп. УСРР, ст. 307.

[6]) „Господарство України", кн. 9. за 1929 р. стаття п. Єфимова Мілтанара: „Год социалистической реконструкции", ст. 10 (Високий український урядовець пише в українському журналі, розуміється, російською мовою... А як же!)

нагромадження, цеб-то навіть при умові дуже значного зростання народнього доходу. Як цього немає, то — їх можна здобути лише шляхом гострішого визиску сільсько-господарського населення. Навіть така багата країна як Франція, яка перед війною мала вміщених закордоном 42 міліярда золотих франків, нагромаджувала річно лише біля 10% свого народнього доходу. А большевицька „пятирічка“ намічає для нашої убогої на капітали і добробут країни нечуваний відсоток нагромадження від 22.6% в першому році пятирічки, аж до неіснуючого ні в одній країні — 33.6% від народнього прибутку.

Що немає та і не може бути на сучасній Україні такого зросту національного прибутку, який би оправдав подібні норми нагромадження, як вони плянуються большевицькою владою, можемо легко пересвідчитись хоч би на слідуючому твердженні офіційного українського радянського журналу, твердженні, яке відноситься як раз до першого року цієї пятирічки, який щойно закінчився: „Не зважаючи на незначний приріст національного прибутку, капіталовкладання в основні фонди, без сільського господарства, становили 1928/29 р. величезну суму — 904 міл... Недостатніми були зате вкладання в сільське господарство“ (к. н. С. Ґ.)[7]).

Очевидна річ, що коли не було зросту народнього прибутку, то не було також з чого ощаджувати і що нагромаджувати. Отже, коли згадана величезна сума майже в міліярд карб. була радянською владою, не зважаючи на відсутність нормального джерела (саме ощаджених лишків народнього походу після покриття всіх споживчих потреб населення), всеж таки вміщена в промисловість, то вона могла бути взята лише зі споживчого фонду населення, тоб-то на кошт його нормальних споживчих потреб. Після того не дивно, що населенню не залишилося нічого, що можна булоб вмістити в основні фонди сільського господарства. Це підтверджує і наведений нами радянський автор своїм признанням про „недостатні“ вкладання у сільське господарство. Бо-ж відомо, що радянська влада майже всі засоби, які йому вдається видерти у населення, — вміщає в державну промисловість, а почасти в колективізоване сільське господарство, полишаючи селянству самому дбати про збільшення основних фондів його господарства (худоби, ременанту, будинків).

Колись один царський російський міністр фінансів сказав з приводу необхідности для Росії мати активний торговельний білянс (цебто вивозити закордон товарів на більшу суму, ніж привозиться відтіля, щоб було чим покривати відсотки за державні борги): „не наїмося, а вивеземо“. Очевидна річ, п. міністр сам добре наїдався, а недоїдало селянство, хліб котрого вивозився закордон... Нині большевицька влада провадить су саму засаду: „не наїмося, а вмістимо“. Селянство має не наїстися, не одягнутися, а віддати всі свої засоби до поміщення у державну промисловість. **Проф. С. І. Гольдельман.**

---

7) „Господ. України“, кн. 7/8 за 1929 р. стор. 9.

Соя як чинник зменшення господарської віджививної кризи.

Ростина соя, яку в нас недавно пропаґується, і яка заслуговує на ширше розповсюднення, прийшла до нас, як і багато інших метеликуватих ростин зі сходу. Там вона займає поважне місце в рільній господарці і складає поважний продукт торгу, а рівнож і поживи для населення. Соя має в зерні від 34—50 проц. білку, 16—20 проц. товщу і 33 проц. вуглеводнів. Зі сходу соя поширилась на захід і в Америку. Сьогодня західні країни — Німеччина, Чехія, а особливо Америка занялись продукцією сої на широку скалю і можна сподіватися, що Америка незабаром стане серіозним конкурентом в експорті сої на ринки Европи, де сої є мало.

По даним часопису „Сельско - хозяйственная Жизнь", рік 1929, продукція сої у світі в р. 1927, виглядала так: Китай — 4.7 міліонів сотн., Манджурія — 71.5 міліонів сотн., Японія, Корея, Формоза — 57.8 міліонів сотн., Америка — 11.9 міліонів сотн., ССCP. в р. 1929 — 576.000 сотн., з чого Україна 66.000 сотн. Ціна сої на ринках Европи держиться твердо і виносить коло 60 зол. сотнар (в Польщі — 100—120 зол. за сотнар).

Культура сої у Польщі так незначна й необслідувана, що з нею можна й не рахуватись. Всі продукти виробів з сої: олій, макухи, ґрис, а рівнож і насіння імпортується з закордону.

На наших хліборобських теренах, у наших господарів соя таксамо в примітивних початках, а більшість хліборобського населення її зовсім не знає. А між тим ранні сорти сої, які випробовані у Львівщині, Копичинеччині, Стрийщині нашими аґрономами добре заклиматизувались і вчасно визрівають. Лише невдалі спроби введення сої заграничної-пашної, як то у нас робилось минулого року, заводять і розчаровують хлібороба раньше, ніж він довідається про якости й прибутки з цієї ростини. Таких експеріментів звичайно треба уникати.

Чому-ж властиво на сою на світовому ринку є зараз такий попит та чому ціна її так порівнюючо висока і стала? Причина лежить в самій ростині. Соя є універсальною ростиною — багато білковита і товщева, ядерно (ситно) кормова, добра на зелене угноєння, пропашна, посухостійка, хоробостійка, врожайна, малообрібна. А як продукт щоденної поживи для населення є неоцінима, бо дуже легко замінить собою мясо, масло і зерно (крохмаль).

Брак товщів і білків у цілому світі відчувається завсіди, а в нас особливо. Продукція масла, як і мяса має свої межі розвитку і не може навіть в аритметичній проґресії рости з зростом щоденних потреб населення на нашій теріторії. Отже на поліпшення чи рятування цеї споживчої кризи якраз йде соя.

Практична Америка давно зрозуміла якости сої і сьогодня використовує сою не лише для продукування товщів та білків для себе, але й має добрий продукт для експорту закордон. Тамже соя займає поважне місце, як паша для звірят, а саме: пасовисько, сіно, зерно, сілос, макухи, ґрис. Все це уможливлює продукцію інших товщів, білків — молока, мяса, сала. В американському промислі соя теж займає пер-

шорядне місце. соєвий олій — вже зустрічається в продажі в Европі. Соєві білки вже йдуть на домішку до марґарини і ріжних рослинних товщів. Саме „маґґі" — як приправа до зупи має соєві товщі і білки. Отже соя скріплює і господ. промисл. Соя, як пожива для людей, є придатна у вареному, сушеному, печеному й іншому вигляді. Нужденний, перенаселений Китай своє відживлення завдячує сої, яка разом з рижом рятує населення від голоду. Все це говорить за те, що на культуру сої в першу чергу мусить звернути увагу наш малоземельний хлібороб. Тимбільше, що наш клімат і ґрунт є для сої підходячий.

Яких-же перспектив від продукції сої чекатиме український хлібороб і нарід?

Перш усього ми збільшили-б прибутки з наших пошматованих і подроблених господарств витиснули-б багато нерентовних полевих культур, як зернові та деякі пашні, виправили-б поле азотовим погноєм та очистили поле від ріжної хопти, змінилиб структуру землі.

По друге соя заступила-б чи зменшила-б ту голодову крізу нашого населення, яке не тільки що немає достатку тваринних товщів й білків в щоденній їжі, а формально голодує. Продукти мяса й масла в більшости є предметом торговлі, а в будуччині й предметом експорту закордон. Соя уможливить цей торг, а вдома замінить ці тваринні продукти рівно цінними продуктами ростинними в домашній кухні. З сої можемо готовити такі страви: сойова зупа, пюре, каша, кава, молоко, хліб, а крім того олій, все це мало-б місце в кожній хаті нашого хлібороба і власне це говорить за те, що ця ростина і при господарських крізах не заведе.

Третє — це якостеве збільшення паші й корму для домашніх звірят нашого хлібороба, та рівночасно збільшення білків і тваринних товщів.

Америка вживає сою, як ми вже зазначили, на пасовисько, на сіно, сілос; на підгодівлю йде й чисте зерно, крупа і ґрис сої, як домішки до інших кормів, які товщів та білків не мають. Відпадки при виробі з сої олії — макухи є першорядним якостевим кормом для худоби (37—40% білку) й експортовим товаром, що конкурує з земляним оріхом (арихіс). Цеж саме можна буде примінити й у нас, щоби збільшити продуктивність молочної та мясної продукції. Введення культури сої зменшило-б крізу виекспортовування (чи заріз) рогатої худоби, якої у нас через брак раціональних середніх господарств бракує. Соя зменшила-б крізу експорту пшениці, яка залишалась би дома для споживання.

Щоби пляново перевести введення культур сої в наш рільничий сівозмін, треба щоби культурні наші установи як і економічні звернули належну увагу на цю цінну ростину і масово її в рільничу культуру впроваджували.

Першим кроком до введення сої в нашу рільну господарку було-б протягнення до того в першу чергу аґрономів в повітах. Кожний аґроном мусів би конче детайльно ознайомитися з культурою сої. Т-во „Сільський Господар" мусіло-б роздобути пробки ріжних сортів сої, роздати її на всі досвідні поля на повіти і перевести ґрунтовне до-

слідження над соєю на наших землях. Рівночасно з цим треба-б детайльно і всебічно познайомити хліборобів і населення з користями від плекання цієї цінної ростини. На кожних господарських курсах треба впровадити до ростинної продукції обовязково виклад про сою. Збогатити нашу сільсько-господарську фахову літературу популярними книжочками про плекання сої та виужиткування її в господарстві, кухні й промислі. По переведенні дослідів з соєю і випробуванні сортів сої щодо скороспілости, врожайности, посуховитривалости в ріжних повітах, треба розпочати на широко культуру відповідних сортів сої в полі.

Кооперація завчасно мусіла-б подбати про роздобуття насіння сої випробуваних сортів для продажі хліборобам, а рівнож подбати про ринок для збуту цієї сої, щоби не здержувати розвою культури.

З ріжних сортів сої, що могли-б у нас набути розповсюднення і акліматизації, входять на увагу сорти ранні, які випробувані в Чехії (Братіславська, Роудніцька, Велико-Бактицька на Закарп. Україні) чорна й жовта. Кілька сортів сої випробувано вже й у нас. Це соя чорна, жовта і зеленкова (Копичинці, Стрий, Львів). Веґетаційний період цих випробуваних сой триває 125 до 140 днів; біла соя визріває на 10 днів пізніше від чорної. Взагалі-ж азійські, чеські й німецькі сорти сої є ранні, натомісць сорти американські, французькі є пізні і для нашої полоси непридатні.

Все це є лише інформації, куди нам треба звертати свою увагу в пошукуванні за насінням сої для досвідів і для розпочаття цієї поплатної культури. **Інж. аґр. М. Боровський.**

ШЛЯХАМИ КООПЕРАТИВНОЇ ДУМКИ.

Вибір з писань кооперативних теоретиків.

4. ВІЛІЯМ КІНҐ.*)

З журналу The Brighton's Cooperator.

„...Нам можуть сказати: це правда, ваше положення тяжке, але на це нема ради, а коли чогось годі змінити, то треба це зносити. Так ми доходимо до самого коріня річей. Цей лихий стан, про який іде мова, дасться направити, а засоби для цього є в наших власних руках. Кооперація є якраз тим ліком і я хочу виложити її засади і користи.

---

*) В. Кінґ, Анґлієць, лікар (1786—1865), перенятий ідеями гуманізму і співчуваючи нужді робітника, пропаґував майже одночасно з Оуеном і під його видним впливом засновування кооператив; його заслугою є те, що звернув увагу головно на доцільність споживчих кооп. склепів. Видавав в рр. 1828—1830 з мат. підмогою подруги поета Байроні, журнал Co-operator в якому пропаґував визволення робітництва через споживчу кооперацію.

Беручи дослівно, кооперація означає співробітництво. Співробітництво завсіди було джерелом сили. Много рук робить працю швидчою. Чого не в силі доконати одна людина, те зробить їх двоє. Що неможливе для малого числа, то є можливе для многих. Та, щоби була можливою співпраця многих, то для того вони мусять мати спільну мету, спільний при тім інтерес та ще треба, щоби вони були з собою звязані вузлом духової спільноти. Сьогодня ми працюємо один наперекір другому; коли один з нас дістав працю, то зате втратив працю другий і так виглядає, як би один був ворогом другого. Проста того причина є в тім, що працюємо на інших, а не на себе. Отже зачнім робити для себе самих! Далі: днесь, працюючи для других, ми одержуємо неповний продукт нашої праці — одні кажуть, що восьмину, другі, що четвертину. Коли-ж би ми могли працювати на нас самих, тоді цілий дохід припадав би нам самим. Як до цього дійти? Не маючи капіталу, ми є приневолені працювати як звичайні наємні сили.

Ось чого нам бракує: капіталу. А тепер роздумаймо, як можна нагромадити цей капітал. Ми побачимо, що це цілком можливе. Обєднанням і ощадністю вдасться це зробити.

Чимало людий є членами допомогових кас (Friendly Societies), де нагромаджено великі капітали щотижневими дрібними складками, неодин з нас наскладав дещо гроша у касах ощадности. Отже, як бачимо, справа не є безнадійна, бо вже є один спосіб для її здійснення; але тої цілі можна досягти також іншою дорогою. Для цеї другої цілі нам треба заснувати окреме товариство, збираючи для того окремий фонд шляхом тижневих збірок. Коли цей фонд буде вже досить великий, треба за ці гроші закупити ріжні предмети щоденної потреби, які зложимо з спілковому склепі. Тут будемо закуповувати все, що нам потрібне. Надвишка становитиме спільний капітал, з якого знова будемо закуповувати необхідні товари.

Ось так доходимо до двох джерел нагромадження капіталу: до звичайних складок і до надвишки із проданих товарів. Приймім, що в той спосіб обєдналося 200 осіб та, що кожна з них, що тижня вплатить 2 пенси, тоді за тиждень це дасть 400 пенсів. Купуючи товари в своїм склепі вони зроблять надвишки яких 800 пенсів, отже разом тижневе нагромадження виноситиме 1200 пенсів або 5 фунтів штерлінґів, а за рік 260 фунтів шт. (днесь це значить кругло 11.300 зол. — Ред. К. Р.). Цього капіталу можна-б ужити в будь який спосіб, що його кооператива визнасть за доцільний.

Тепер кооператива буде в силі дати працю кільком своїм членам; добуток з їхньої праці буде загальною власністю, в місце того, щоби збогачував одиниці, про які ми говорили вище. Коли капітал збільшатиметься, то згодом найдуть тут працю усі члени і користи з цього будуть тоді всім очевидні. Кожний член кооперативи працюватиме, ніхто не буде без заняття. Уся власність буде спільною. Не буде вже бідноти і злочинців. Коли член захворіє, тоді він одержить лікарську опіку і утримання на спільний кошт.

Коли вже буде нагромаджено доволі капіталу, тоді кооператива може купити ґрунт для господарства; вона зможе теж в міру потреби вести промислове виробництво всього, що потрібне для спожиття, одягу та домашньої обстанови. Це буде тоді кооперативна спільнота (коммуніти).

Коли-ж одначе члени захочуть оставати в місті, не бажаючи жити у спільноті, то і так вони можуть мати усі користи, про які говорилося. Нам треба що дня йти до склепу. Чому не маємо іти до нашого власного склепу? Мусимо посилати дітей до школи. Чому-ж не маємо їх посилати до наших власних шкіл, де їх вчитимемо корисних промислів та виховувати на добрих робітників і тверезих людей? Дівчат наших будемо учити усіх корисних жіночих робіт та взагалі всього того, що може бути потрібне кооперативі.

Коли-ж цього не зробимо, коли буде далі так, як є днесь, то наше положення буде з кожним роком ґірше.

(Під кінець Кінґ викладає засади внутрішнього співжиття членів кооператив, які слід оперти на засадах любожи ближнього).

Подано за „Кооп. Антольоґією“, вид. проф. В. Тотоміянца.

5. ЙОГАН ФРІДРІХ ШЕР.*)

Уривок з нарису: „Як я став кооператором“ (1916 р.).

Про дві ще справи хочу поговорити на кінець, що дають мені нагоду сформулувати мою декларацію, як кооператора.

Одна справа дотичить звязку між моїм званням, як учителя торгівлі, і моєю діяльністю, як кооператора. Явно і тайно, в салях засідання і в пресі роблено мені закиди за мою участь у кооперативному рухові. В крузі перекупнів і гуртівників мене прозивали не вчителем, а нищителем торгівлі. Більше, чим моглиб цього сподіватися усі мої противники, терпів колись я від цієї проблеми, аж врешті добився до пересвідчення, що ці дві на погляд суперечні сторони моєї діяльности даються зівсім добре поєднати; що я можу бути одночасно справжнім вчителем торгівлі і добрим кооператором. Я став іменно дивитися на торгівлю з вищого становища. Не тільки необхідно втягти в поняття торгівлі, як її необхідну складову частину, соціяльну торгівлю, але й підприємці приватної торгівлі мусять усвідомити собі, цю обставину, що їх ціле існування і навіть право на існування залежить від того, чи вони стануть корисним членом орґанізму народнього господарства. Справжній купець мусить стати слугою народнього господарства, якого платню становить участь в цій користи, яку він приносить. Торгівля власне не є більше тим, чим могла бути колись, мистецтвом використовування конюнктури; ще менше

*) Й. Ф. Шер, заснувший в 1924 р. заслужений пропаґатор кооп. руху у Швайцарії. Син сільського кооператора, вихований у школі, веденій після засад Пестальоцці, був спершу сільським учителем, відтак учителем в уч. семинарії, відтак з конечности купцем, потім знову учителем, далі учителем торгівлі в Базелі. Від 1903 р. професор торгівлі на університеті в Цюріху, врешті професор торгівлі на вис торг. школі в Берліні і навіть її ректор до 1919 р. Помер у відомій кооперативній кольонії Фрайдорфі, коло Базеля. Душею все тяготів до кооперативної роботи, почавши від заснування кооперативи для збуту сира, а кінчаючи в ролі президента швайц. спож. кооп. союзу (1892—1903). Також член президії Міжн. Кооп. Союзу в рр. 1896—1908.

є вона сумою дозволених і недозволених засобів і практик, як розбогатіти при товарообміні своєю фаховою і фінансовою перевагою, баламученням покупців та користанням з їх несвідомости і то все коштом споживачів. Під пануванням конкуренції, великих підприємств, під впливом соціяльної торгівлі мусіла переорієнтуватися таком приватна торгівля новіших часів, так, що її дефініція звучить: торгівля це є обмін дібр між членами світового господарства, зорґанізований після засад господарности і доцільности. Отже її завданням є орґанізувати звязок між продуцентами та споживачами найшвидше, найдешевше і найзручніше, так, щоби від цього підносилася з одного боку продукційна, з другого боку споживча сила обох сторін. Не треба окремо доказувати, що це завдання торгівлі, а спеціяльно що до забезпечення мас необхідними предметами, найкраще розвязує соціяльна торгівля а це тому, що вона працює на засаді власних витрат з виключенням підприємницького зиску.

Під соціяльною торгівлею, якої поняття я перший увів до літератури, я розумію той торговий, промисловий, грошевий і кредитовий оборот, що служить інтересам тільки державної і комунальної господарки та кооперації. Також соціяльна торгівля, в однаковій мірі, як і приватна, мусить стояти під керівництвом торговельщиків; але вони не є підприємцями, тільки урядовцями суспільства, держави, громад або свобідних кооперативних згуртувань; вони є відповідальні робітники меншої або більшої суспільної спільноти, подібно як державні і громадські урядовці і отримують платню відповідно до степеня своєї відповідальности. Як ніхто з них самий собою не може нічого ні зробити ні зискати, так само і в суспільній торгівлі є цілковито виключений принцип зиску. Господарський вислід суспільної торгівлі йде в користь загалові членів суспільства, це є зорґанізованим продуцентам чи споживачам або державному чи комунальному господарству.

Основною думкою суспільної торгівлі є не нагромаджувати богацтва в руках підприємців та капіталістів, тільки витворювати богацтво для загалу та класти підвалини під добробут цілости. Спеціяльно-ж в кооперації здійснюється найкоротшим способом звязок продуцента з консументом. Виключаються всі зайві посередництва з їхніми накидками на ціни товарів, з їх зисками; виключається спекуляційний бариш, виключається всяка принука для обманств в мірі і якости. Лихварство і каригідне нагромаджування запасів є неможливі. Але в ніякому разі не виключається праця торговельщика. Навпаки, суспільна торгівля потребує торговців усіх ранґ, від експедієнта до найвищого директора. Кооперативний устрій робить з їх усіх відповідальних урядовців кооперативної громади, уможливлює їм не лише поступ в гору в міру успішности їх праці, їх пильности та характерности, але запевняє їм також справедливу винагороду і забезпечене існування, незалежне від гумору підприємця.

ПРОБЛЄМИ КООП. ОРҐАНІЗАЦІЇ І ПРАКТИКИ.

Лісові кооперативи.

(Їхні типи та ширші завдання.)

На Гуцульщині існують дві лісових кооперативи з зареєстрованими місцями осідку — одна в Рахові, а друга — в Буштині, отже обидві — по той бік Карпат. Ці кооперативи, маючи у себе добрий провід та високоідейне керування їхніх орґанізаторів, щасливо перебороли головніші перепони у своєму орґанізаційному періоді і вже виходять на шлях дальшої і ширшої діяльности. По цей бік Карпат такі кооперативи ще не істнують. А між тим, природні лісові богацтва Гуцульщини та праісторична звичка населення лісових околиць працювати і жити з ліса говорять про те, що ці два приклади мають бути лише початком ширшого розвитку кооперативного руху в цій галузі народнього господарства на Карпатах.

Лісовим кооперативам на Гуцульщині належить майбутнє. Цей вид кооперації має тут багато даних на те, щоб в найблищих часах не тільки зростати в кількости нових лісових кооператив та збільшуватись в числі обєднаних в них членів, але також і поширювати, свої завдання, утворюючи все нові і нові спеціяльні галузі лісового та деревооброблюючого промислу.

Тому то, передбачаючи майбутнє, ми вважаємо, що на часі булоб поділитись з читачами загальними відомостями про ті типи та ширшу працю лісових кооператив, які вже з давніщих часів існують по інших країнах та мають за собою добрий досвід.

Народньо-господарською проблємою лісової кооперації є орґанізувати розробку лісових дібр на раціональних засадах з приміненням кооперативного принціпу в галузі збуту праці лісових робітників та збуту самих продуктів лісової господарки, в галузі спільного постачання необхідних засобів виробництва (машин та струменту) і, нарешті, в галузі лісової продукції.

Разом з тим лісова кооперація переслідує і високу соціяльну мету — звільнити трудове населення лісових районів від експльоатації приватного промислового чи торговельного капіталу.

Такий є загальний обсяг діяльности лісової кооперації.

В практичному-ж житті лісові кооперативи беруться за виконання тих чи інших поодиноких завдань в залежности від ріжних місцевих обставин: від інтелєктуальних та матеріяльних сил, на які спочатку приходиться спиратись новим кооперативним орґанізаціям, від потреб та уміння самого населення, нарешті, часто від енерґії та доброї волі перших орґанізаторів та провідників лісової кооперативи.

Найчастіше зустрічаються а р т і л і л і с о р у б і в, або лісозаготовчі артілі, або, як їх ще звуть, лісопромислові трудові кооперативи. До того, що цей тип лісових кооператив являється основним, спричиняється як простота самої їхньої орґанізації, так і відсутність необхід-

ности мати зпочатку великий капітал і, нарешті, сам характер промислу. Цей промисл мало надається для ведення самостійним шляхом окремою особою і тому вже з давніх історичних часів провадиться в гуртовий спосіб.

Основними завданнями цих кооператив є:

1. Спільне постачання струменту, машин та інших засобів для лісових робіт.

2. Організоване підшукування праці для обєднаних лісових робітників.

3. Артільна організація лісових робіт: рубанки, первісне оброблення деревини та близщий транспорт.

4. Спільне орендування або купівля лісових участків для власних спільних розробітків.

5. Спільний збут розробленого лісу та його решток (хмизу, ріща, гилля тощо).

В залежности від степеня розвитку, цей тип лісових кооператив не завжди зустрічається в чистому виді, як робочі артілі, де з кооперованою являється лише праця членів, що продається приватним або публичним власникам-лісопромисловцям. Практика дає вищий і труднійший для утворення тип продукційно-збутової артілі. Така артіль набуває на спільну власність певну ділянку ліса (кооперація в сфері закупок), організує спільну заготовку лісових матеріялів (кооперація в сфері праці і продукції) і, нарешті, кооперативно збуває свій лісовий матеріял без перерібки чи навіть з перерібкою в цінніші продукти.

Таких кооператив було:

в б. Росії в 1920 році 931 з 138.273 членами (нині 123.000 членів), в Болгарії в 1922 р. 88 кооператив, в Румунії в 1922 р. 860 кооператив з 40.000 членами, в Японії-ж обєднано в подібних кооперативах 46.000 лісових робітників.

На другому місці йдуть лісові кооперативи, що звуться, лісо-хемічними артілями, і розвиваються в галузі таких промислів, як смолокурення, курення догтю, підсічний промисел (виготовлення сіркової терпентини й каніфолі), сажокопчення, добування етерного масла, дерево-вугільний та спиртно-порошковий промисли.

Завдання цих лісово-хемічних кооператив є спільне постачання лісової сировини та артільна організація праці в хемічній перерібці деревини чи інших продуктів ліса на цінніші продукти та спільний збут їх.

Особливо часто зустрічаються і легко піддаються до організації, бо не потрібують великих затрат, смолокурні кооперативи. Як приклад, можна подати, що лісо-хемічних кооператив в Росії в 1922 році існувало 289 з 18.681 членами; з того числа було 200 кооператив смолокурів.

Звичайно, лісо-хемічна продукція відбувається кустарним способом і при тому індивідуально кожним членом кооперативи. В кооперативу-ж кустарі обєднуються для спільної закупки сировини і знаряддя виробництва (казани, залізні та мідні пристрої), та для спільного збуту продуктів хемічної перегонки. При цьому збут відбувається без перерібки первісних хемічних продуктів або з додатковою пере-

ріокою. Наприклад, кооперативи для варення каніфолі збірають смолу від своїх членів і на кооперативному заводі переробляють її і збувають уже в виді каніфолі.

Далі йдуть кооперативи деревно-кустарних виробів. Ці кооперативи розвиваються в галузі тих промислів, які не втрачають безпосереднього звзку з самою заготовкою сировини. Крім того, ці промисли мають бути сталі і при тому з масовою продукцією для широкого ринку та мають бути транспортабельні. З сих точок погляду найлегше для кооперування піддаються такі промисли: вироблення мат, кошів, бочок, клепок, колес, обручів, полозів і деревляних човнів та барж.

Завданням цих кооператив є спільне постачання своїм членам потрібної їм сировини, збут кооперативним шляхом виробів, а при де-яких промислах і спільна продукція.

В б. Росії таких кооператив в 1923 році було 523 з 23.054 членами з загальною сумою вироблених ними предметів на 500 тисяч рублів; в тому числі було 16 кооператив по будуванню барж, що збудували 28 барж.

Слідуючий тип — се кооперативи великої лісової промисловости, що мають завданням орґанізувати спільну працю по заготовці дров та таких напів-фабрикатів, як стовбів, злежнів (пороги для залізниці), дощок та іншого подібного будівельного матеріялу як на приватно-власницьких так і на власних кооперативних закладах, в останньому випадку і зі збутом цих виробів. Ці копера-тиви зустрічаються рідко, бо вони потрібують мати великі лісні участки та бути забезпечені більшими капіталами для утримання тартаків, пил та інших подібних фабрик.

Але все-ж в Румунії в 1924 році існувало до 30 таких кооператив, що мали також число власних деревооброблюючих фабрик, на яких було до 150 машинових установок з електричними моторами в 2.230 кін. сил, з власними лісними залізницями на 125 кільометрів з 22 власними паротяґами та 300 ваґонами.

Подібні-ж кооперативи існують в Болгарії. В Норвеґії в 1923 році було 20 таких кооператив з загальним оборотом в 12 міліонів корон.

Кооперативи чистого типу для збуту ліса зустрічаються ще рідше, бо цей вид лісової кооперації може мати місце лише там, де є приватні ліси. По своєму духу, а часто і по меті, це власне бувають напів-капіталістичні орґанізації.

Такі кооперативи під назвою „лісової кооперативи фармерів“ в числі 7. істнують в Сполучених штатах Південної Африканської Федерації. Зустрічаються такі кооперативи і в Румунії з завданням збувати на широкий ринок головно будівельні матеріяли.

Також рідким в практиці типом являється кооператива для розробки лісу з метою постачання лісових матеріялів для потреб своїх членів. Такі кооперативи мають місце також в Румунії, що взагалі багата на ріжні типи лісових кооператив. Там ці кооперативи спільно заорендовують лісні площі, спільно їх розроблюють та доставляють своїм членам дрова та ріжний будівельний матеріял.

Нарешті, найтруднішими для орґанізації і найвищими по дале-

косяглости своїх завдань являються лісові кооперативи в галузі лісової господарки. Це звичайно кооперативи дрібних лісовласників.

Основними завданнями лісових кооператив цього типу є:

1. Спільно набувати потрібні для провадження лісової господарки засоби виробництва, знаряддя, струмент, насіння та необхідні знання.

2. Орґанізувати спільну перерібку та збут деревна і гілля, хмизу, тощо.

3. Спільно орґанізувати раціонально поставлені догляд і охорону лісів і тим підвищувати приріст ліосвих запасів.

4. Спільними заходами підвищувати саму культуру ліса і тим самим підносити прибутковість лісового господарства.

5. Спільними заходами поширювати лісову площу новими посадками та добре орґанізованим вирощенням лісу, зокрема використовуючи для того ялові землі (піски, яри), провадячи на них підготовчі меліоративні роботи.

Так звані „о б м е ж е н і" або л і с о о х о р о н н і к о о п е р а т и в и в Німеччині, Болгарії, Швайцарії — кооперують ту частину діяльности в лісовій господарці, що забезпечує збереження стану їхніх лісових господарств.

Найвищим-же типом лісових кооператив являються, так звані, „п о в н і" к о о п е р а т и в и л і с і в н и ц т в а. Ці кооперативи існують для спільного ведення правильної лісної господарки та переведення необхідних лісових меліоративних робіт. Для утворення такої кооперативи в Німеччині необхідна згода лише третини всіх власників лісів даного району. Тоді решта лісових господарів приєднуються до кооперативи примусово. З цього видно, що „повні" кооперативи по повноті своїх завдань, результати від яких розраховуються аж через якихось 40—50 років, стоять на вершку кооперативних орґанізацій. По принципу-ж самого утворення їх вони переходять за межі кооперативного руху. Це власне є орґанізації вже публично-правного характеру.

Перед війною в Німеччині, головно в Прусії, в таких кооперативах було обєднано по 2 міліони десятин лісу, що належали дрібним власникам.

В Швайцарії в 1920 році подібних-же кооператив під назвою „кооператив лісівництва" існувало 83 з 4.910 членами.

Як бачимо, кооперативний рух в цій галузі народнього господарства вже встиг набрати найріжноманітніших типів орґанізацій. Розуміється, не всі вони, навіть і в майбутньому, розвинуться на Гуцульщині. Бо не для всіх сих форм є там обєктивні умови, але безперечно де-які з них, а особливо ті, що працюють в галузі розробки лісів та в галузі механічної та хемічної перерібки деревних матеріялів, мають перед собою в Карпатах широчезне поле діяльности.

Що року продукція закарпатського лісу виносить 4,976.913 куб. метр. приросту, а галицького (з Волиню) 7,209.239 куб. метр. Споживча потреба на лісові матеріяли дорівнюється відповідно 3,500.000 куб. м. та 4,804.713 куб. метр. Отже, ширші карпатські околиці мають повну можливість без шкоди для самих себе розвивати збут лісових матеріялів.

Тисячі гуцулів звикли до лісової роботи і хочуть з неї жити. Сотні їх лишаються безробітними і шукають собі шматок хліба в других краях — в чужих лісах. А між тим карпатські ліси при тій кількости, як вони нині розробляться, дали би заробіток ще дуже і дуже багатьом сотням, а може й тисячам місцевого робочого люду. Треба лише не випускати цей ліс з свого краю тільки обчімханим, а переробляти механічно у себе дома в дорожчі та вигідніші для збуту півфабрикати та фабрикати. До самого-ж рубання та сплаву ліса треба ставати орґанізованими рядами в лісорубних кооперативах, так як то вже вдало зробили спробу рахівські, ясінські та буштинські лісові робітники, що мають з того велику матеріяльну і моральну користь.

Загальне-ж поле кооперативної самодіяльности на Гуцульщині вже добре розоране. Тому можна думати, що вже не за горами і той час, коли на цім полі роскішною полосою зростуть та росцвітуть, а далі й принесуть свій врожай і ті кооперативи, яких так сильно потрібно тому народові, що живе в зелених лісистих Карпатах та під ними.

Віримо, що убогість та безконечні злидні верховинця та біда безробітнього долиняка будуть скоріше зломлені, коли після споживчих, кредитових та с.-господарських кооператив поширяться між ними і ці нові специяльні лісові кооперативи. Початок цьому на Карпатах вже зроблено, треба лише зкористати з примірів та не забувати, що — неможливого в громадській праці нема нічого, є лише трудноці для переборення.

Ант. Кущинський.

Пропонуємо бльочкову систему збирання ощадностей!

До статті гром. С. Харамбури „Ще про один новий спосіб пропаґанди ідеї ощадности“ (друк. в Г. К. Ч.), хочу дати такі свої уваги:

Вважаю правильною провідну думку автора, що треба виповісти боротьбу нашому лінивству, котре в першій мірі не дає у нас, як слід, розвинутись ощадностевій акції.

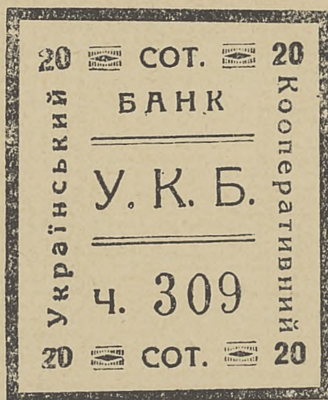
Поданий однак в американськім стилю новий спосіб ощадностевої акції через зорґанізування мандрівного автомобілевого Відділу Ощадности на мою думку не приніс би реальних успіхів тому, що нам ще дуже богато бракує, щоб дорівнятися Американцям, а тим самим і зрозуміти їх стиль.

Нам треба забратись до праці тими способами, які вже тепер можливі.

Ми поклали дотепер ще дуже мало тої сірої, буденної, тяжкої пропаґаційної праці, яка одинока може видати в короткім часі справжні успіхи. Для улекшення збірок повинна наша кооперативна централя видати бльочки по 10, 20, 50 грошей і 1 зол. та розіслати їх всім новозаснованим ощадностевим кооперативам, бо як практика

виказала вкладчики охотніше складають, дістаючи в заміну за гріш бльочок. — Такі бльочки ріжної краски на ріжні суми, завів „Укр. Кооп. Банк в Бережанах“. Взірець такого бльочка містимо тут-же.

Системою таких бльочків запобігається вимовкам, що нема нагоди зложити, бо кожна ощадностева кооператива дає до розпродажі ці бльочки місцевій споживчій кооперативі, читальні і другим членам так, щоби ніхто не міг вимовитись, що не мав або не було нагоди зложити. Призбиравши бльочками квоту 1 зол. одержує вкладчик вкладкову книжочку, до котрої вписується кожночасно призбирану бльочками нову квоту одного золотого.

Взірець ощадностевого бльочка
Кооп. Банку в Бережанах.

Приглядаючись в Рідній Школі дітям, а також і старшим, як питали себе: „чи купив ти бльочок ощадности“, — я відчував в тих кількох звуках, що діло є на добрім шляху.

Представмо собі акцію системою бльочків у Львові. Центробанк, який у Львові збирає дрібні ощадности роздав до розпродажі у Львові всім кооперативам, товариствам і т. д. бльочки. В кожнім товаристві, склепі Маслосоюзу і т. д., можна дістати бльочок. Чи знайдеться тоді один свідомий Українець, котрий відмовивбися купити бльочок хоч за 10 сот.? Йому не треба за цим кудись іти, когось шукати і комусь давати свої гроші. Обовязком товариства булоб подбати лишень, що тижня чи місяця, щоб пригадати: чи купив ти вже бльочок ощадности? Ходить про привичку, котраб набула права громадянства, так, як дитина привикає до цукорка, або старший до папіроски. З привички кожний купував би бльочок ощадности і не чув би себе ніхто самітним, бо через цей бльочок навязував би духово стичність з цілістю; він згадав би, що його зусилля не є відокремлені, бо за ним стоять міліони других бльочків; він не сам один.

В прилозі пересилаю по 1 бльочкові в квотах 10 сот., 20 сот., 50 сот. і 1 зол., які є в обізі у нас в Бережанах. З одної сторони напись (в середині ще можна-б додати тризуб), а з другої сторони печатка місцевого ощадностевого товариства. **О. Рижевський.**

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ.

Українському учительству ще один приклад.

(З життя діточої шкільної кооперативи „ЗІРКА“ в Трухані.)

Ця шкільна кооператива була заснована дня 29. XI. 1924. і остає під проводом місцевого учителя Луки Катамана. Від часу заснування кооперативи аж по нинішний день перебуло 194 членів з чого виступило 114 членів на підставі §. 14. правильника з причини укінчення науки. В 1924/25 році було згуртовано 54°/₀ учеників, які мали право бути членами, в 1925/26 вже 84.5°/₀, а в 1926/27 цілих 100 проц., який то відсоток удержується по нинішній день. Діти вже до того привикли і, коли прийдуть з II. року науки на III. рік спішать внести уділ і вписове та вдоволені, що мають право бути членами. З початком ділового року 1929/30 було 68 членів; убуло 18, прибуло 30, так що тепер кооператива числить 80 членів. Уділ виносить 10 сот., а вписове 5 сот. Запасний фонд твориться з вписового і 10°/₀ річної надвишки, яку призначують Загальні Збори. Кооператива зачала від продажі шкільних приборів і под. отже від споживчого ділу. Від вересня 1927/28 р. при кооперативі ведеться також каса дрібної ощадности. За цілий той час зложили діти **428.65 зол.**, а звернено 79.93 зол., так, що тепер є ощадностей на 348.72 зол. Вкладчиками є головно шкільні діти і ті, що покінчили щоденну науку. На Загальних Зборах 28. II. 1928 р. всі члени заявилися за внеском, що поки ученик(ця) ходить до школи, не має права жадати звороту аж до укінчення науки. До каси ощадности належать діти вже від першого року науки і кожний вкладчик має свою книжочку ощадности, видану на кошт „Зірки“. Вкладчики дістають 10°/₀ в річнім відношенні від цілої суми, яку зложать за цілий адміністраційний рік. Кооператива закупила 98 книжочок до шкільної бібліотеки, а від січня 1927 р. передплачує „Світ Дитини“. Товари закуповуються головно в Краєвій Учительській Спілці у Львові на початку шкільного року, а що забракне, то в приватнім склепі в Стрию. При кооперативі існує вже третій рік кружок збирачів лічничого зілля, а збирають головно цвіт медунки, бо це найліпше поплачується; цвіт сушиться в школі, а збувається його у фірмі „Плянетін“ у Львові. Гроші, які одержиться з продажі зілля діти повертають на ощадність. При кооперативі існує також аматорський кружок, який дав уже 3 вистави: „Серед Ангелів“, „Печери“, „Святий Миколай“, і кожну повторював. До уладження театральної вистави має кооператива свою сцену враз з деякими декораціями, вартости 185.65 зол. Цього року вже розпочалися недільні сходини членів, яких дітвора настирливо домагалася, а які мають за ціль піднести рівень знання їх, та привчити їх до ведення читальняного діла, бо у нашім селі все та справа є мертвороджена.

Який вплив мала „Зірка“ на дітвору і оточення? Вона була першою, що ввела кооперативні ідеї і довела до життя кооперативу „Ключ“. До заснування кооперативи „Ключ“ спонукали діти своїх батьків, бо вони вже були членами кооперативи і переконалися про користи, які дає кооператива. Щадниця „Зірки“ також уже підготовила ґрунт під заснування райфайзенки, яка повинна би в скорім часі розпочати свою діяльність. Самі діти дорожать надбанням кооперативи. „Манка“ не існують, а книговодство ведуть самі.

Блищі цифрові дані про стан і працю кооперативи:

РАХУНОК НАДВИШКИ І СТРАТ:

	Зиски	Страти
З р-ку товарів	48·80	—·—
„ „ продуктів	—·34	—·—
„ „ коштів завідування	—·—	8·67
„ „ відсотків	—·—	21·47
„ „ движимостий	—·—	—·85
До р-ку білянсу: надвишка	—·—	18·16
	49·15	49·15

БІЛЯНС на 7. грудня 1929 р.:

	Довги	Майно
З р-ку каси	—·—	14·65
„ „ запасного фонду	55·45	—·—
„ „ уділів	43·60	—·—
„ „ товарів: запас	—·—	229·73
„ „ відсотків довжні	34·38	—·—
„ „ льокациї . . . . , ...	—·—	248·23
„ „ щадниці	348·—	—·—
„ „ движимостий	—·—	7·70
„ „ зисків і страт	18·16	—·—
	500·31	500·31

Труханів, 7. XII. 1929. **Л. К.**

Від Редакції. Подаючи до відома цих кілька на погляд сухих відомостей про неструджену роботу „Зірки“ та її провідника, ми бажалиб, щоб вона знайшла як найбільше наслідувачів між нашим учительством. Що до методів праці „Зірки“ то нам здається, що не є доцільним виписувати з кооперативи учнів по закінченні ними школи; навпаки треба найти спосіб, щоби передержати цю підростаючу молодь у звязку з кооперативою, згл. перевести її вкладки до місцевої райфайзенки. Інакше вся виховуюча праця шкільної кооперативи може піти на марне. Треба дбати про тяглість в кооперативному вихованні.

Ощадностевий рух захоплює широкі круги селянства!

Глуховичі коло Львова вносять щось нового.

Село Глуховичі перед війною належало до найбільш задовжених сіл львівського повіту тому, що розпарцелювало фільварок. Всі господарі майже кожний був затягнув позичку в жидівських банках в Глинянах або у Львові. Прийшла війна і село сплатило свій довг. По війні знов зачалася парцеляція сусідніх двох фільварків і Глуховичі знов зачали задовжуватися, але проценти були далеко вищі, як перед війною. Коли перед війною платилося 8% річно, то по війні 10% місячно. Пізніше стопа процентова обнизилась до 5% місячно і довгий час трималася ся стопа процентова, аж обнизилася до 3% місячно в році 1928. Можна собі уявити скілько то село заплатило за ті повоєнні роки. А село має 130 самостійних господарств (з того 100 господарств українських, а 30 господарств латинників). Майже кожне четверте господарство платило такі високі відсотки.

В 1928 році наш управитель школи п. Банах Денис завів в школі касу дрібної ощадности. 1. вересня 1928 в двох старших відділах (а є їх чотири) почали збирати ощадности. В тих двох відділах було 40 дітей і до 1. січня 1929 вони зложили 32.70 зол. На Загальних Зборах кооп. „Згода“ представив п. Б. стан ощадностий в школі і сказав, що по Загальних Зборах скличеться анкету що до загальної ощадности.

На Великодні Свята скликано анкету, на котру прийшли всі члени Рад і Виділів ріжних товариств та їх члени. Перечитано з „Кооп. Республики“ статі, що до Лапшинської ощадности і еї правильника. Дир. Банах Денис представив стан ощадности в шкільній щадниці, котра досягнула була суми 71.46 зол., що зістала зложена до кооп. „Згода“. Вказав на користь такої загальної ощадности в цілім селі. Зібрані згодились складати дрібні ощадности і приступлено до обговорення правильника.

З Лапшинського правильника деякі уступи ми повикидали, а повставляли догідні для місцевих обставин. Поділено село на 5 районів; на кожний район приділено одного збірщика. За найнищу міру ощадности взято 10 сот. Збірщики мають, що неділі рано (коли всі господарі

є вдома), перейти село (опріч латинників). По зібранні ощадностей збірщики ідуть до дир. Банаха, він їх обраховує і вписує зібрану суму до книжки ощадностей. Кожний збірщик дістає листок і на тім листку в присутности вкладчика записує його суму. З тих ощадностей можуть вкладчики одержувати позички на протяг одного місяця. За найвищу суму позички взято 20.— зол., позичаючий платить 2% місячно. Дир. Б. згодився вести касу і книговодство. Вкладаючому ухвалено платити 1% місячно як відсотки.

Перша збірка дала 36.20 зол., пізніші збірки зменшилися і хиталися між 20.— до 25.— зол. Громадяне були сильно зацікавлені ощадністю, так, що дир. Банах мусів оголошувати стан ощадности і стан готівки коло церкви. А в кооперативній крамниці єсть табличка і на ній виписується стан щадностей і стан готівки. Коли збірщик обминув якого господаря, то цей, здибавши його, гнівався, чому до нього не прийшов. Неодин такий брав свою ощадність і сам ніс до дир. Банаха.

В віддаванні позичок позичаючі протягали часом поза речинець і тоді приходили до дир. Б. та просили, щоби їм продовжив ще на місяць. Але були випадки, що позичаючі затримували у себе 4 або 5 місяців позички і не приносили їх. Проти таких ми ще не винайшли доброї ради.

Позичаючий підписував реверс на позичену квоту без свідків. Але ще не було випадку, щоби гроші пропали.

В дни 9. лютого 1930 відбулися Надзвичайні Збори кооп. „Згода". Дир. Б. оголосив стан ощадности і стан готівки, та питав людий, чи хто відчув тягар того на своїй кишені. Очевидно, що ніхто. Стан ощадности був 742.— зол., стан готівки 47.— зол. Дир. Б. підніс, щоби змінити правильник для того, щоби ми не були примушені платити до каси скарбової податок. Збори урадили, щоби позичати без проценту. Позичаючий платить від кожних 10 зол. на книговодство 10 сот., а як продовжує позичку ще на другий місяць, то платить кару 2% місячно. Рішено підвищити висоту позички з 20.— зол. до 40.— зол. Проценту від вкладок вже не платимо.

Дня 16. лютого 1930 є стан ощадности 783.70 зол. Ощадність названо „Наша Сила". Шкільна каса ощадности працює далі; по закінченні школи діти не забирають своїх ощадностей, тільки переписують її на батьків або дальше складають.

Від оснowання в селі ощадности всі сільські лихварі знизили стопу процентову до 2% місячно; якби не було ощадности булиб далі брали 3% місячно.

Всю роботу для піднесення села Глухович просвітню і економічну првадить наш учитель п. Банах Денис. Так наше село двигається з економічної біди і єсть надія, що так буде й далі. З сусідних сіл одно тільки село Чижиків заложило собі касу ощадностей і має вже 737.— зол. ощадности; в інших селах приготовляються до того діла. А як заложимо всюди кооперативи і ощадностеві каси, тоді прийде наше визволення.

Глуховичі, 16. лютого 1930. **Селянин Ораченко.**

Перші кроки кооперативного млинарства*).

(Закінчення).**

IV. Кооператива „Зерно“ в Конюшках сімянівських, що нині нараховує 41 членів на 170 українських господарств в селі і кооп. „Молоко“ в Загірю, може до де-якої міри послужити прикладом, як не треба провадити кооперативних продукційних підприємств.

Кооператива з часу свого заснування (7. IV. 1922 р.) провадить великий моторовий млин (мотор „Перкун“ 40 HP), 25% вартости якого однак знаходиться у власности приватної особи. Спочатку кооператива працювала тут на спілку, маючи в свому посіданні лише 1/10 участь в цілому підприємстві і лишень з кінцем 1926 р. набула ще 65% вартости млина, а 25% задержує і до тепер один із попередніх власників, рахунок якого виносить квоту 18.959.61 зол.

Все-ж не дивлючись на цей дефект організації, провадить кооператива млин на власну руку і у власнім заряді, що місяця виплачуючи свойому спільникові 1/4 часть доходу з підприємства.

Цей щомісячний видаток, величезні %, що сплачує кооператива на випозичені гроші (в р. 1928 — випозичені гроші виносили квоту 65.780.45 зол. при 6.128.71 зол. власного майна і титулом % кругло було сплачено 8.000 зол.), постійно, неповна нагрузка млина... і в результаті всього цього — постійні і що року більші білянсові страти (в р. 1926 — 1.375.60 зол., в р. 1927 — 6.031.32 зол., в р. 1928 — 11.950 зол.) — неминуче приведуть кооперативу до упадку, оскільки в скорий і радикальний спосіб не буде змінена ціла система невідповідного господарювання в кооперативі, не буде поширена її збіжева база, збільшене число членів і змінена кооперативна дисципліна.

За час від 1. січня до 30. березня 1929 р., с. то — на протязі 3-х місяців — млин перемолов лише 1.351 метр. сотн. збіжжа, побираючи за перемол — 4 зол. „при питлі“ і 2 зол. „при разовині“ — від кожного метричного сотнара збіжжа. При повній нагрузці — цю роботу міг-би виконати млин на протязі тільки... 22 днів (повна продукційна спроможність млина виносить — 60 метр. сотн. денно, в тім 30 сотн. на „питель“, решта — „разовина“.)

У повнім русі млин, таким чином, міг-би дати денно кругло 150 зол. доходу брутто при витратах продукції у висоті 65 зол. денно, себто — млин — міг-би виказати чистого доходу 85 зол. денно і значить, дати змогу кооперативі постепенно ліквідувати свої боргові зобовязання.

В дійсности-ж, не маючи постійно — запевненого перемолу і часто через це залишаючись без праці, млин ледве покриває свої видатки на матеріяли та обслугу і не має можливости оплатити інших розходів кооперативи (% і т, п.).

В такому невідрадному становищі знаходиться кооперативний млин в Конюшках сімянівських, чекаючи реорганізації як в напрямі

---

*) В статті д-ра П. Панченко „Перші кроки кооперативного млинарства“ (К. Р. ч. 2. лютий 1930 р.) запала слідуюча друкарська помилка, саме: на стор. 69, рядок 3 з низу надруковано: „квоту надвишки у розмірі —“, треба читати: „квоту у розмірі“. Просимо ласкаво Вп. Читачів помилку цю виправити. *Редакція.*

**) Гляди „Кооп. Р-ку“ ч. 2 за 1930 р.

упорядкування кредитів і збільшення власних капіталів через приєднання нових членів та нових вкладок, так і в напрямі поширення масової кооперативної пропаґанди з метою збільшення кооперативної свідомости дооколичного населення і зміцнення його кооперативної дисципліни.

Як бачимо з наведеного, стан нашого кооперативного млинарства, цього найкориснішого в умовах нашого життя, вида продукційної кооперації, є під кожним оглядом сумний, не дивлячись на те, що потреба в правильно-орґанізованій сітці млинарських кооперативних підприємств, що охопила-б цілий край, задовольняючи необхідні потреби місцевого населення, є велика і важлива. Настільки вже велика і важлива, що заслуговує на спеціяльну застанову з боку відповідних кооперативних чинників над цією важливою проблємою з метою її теоретичного дослідження і як найскоршого практичного розвязання.

До цього ще часу ця важлива справа, розбудови власного кооперативного млинарства — не є у нас ще у відповідний спосіб наладнана, завдяки чому селянство, як зернових (продукуючих), так і не зернових (споживаючих) районів — продовжує й до нинішнього дня служити джерелом визиску і значних прибутків для посередницьких операцій приватників — збіжевих перекупщиків та мукомолів, що скуповують селянське збіжа за безцінь, продаючи його пізніш у переробленому виді тому-ж селу за двічи більшу ціну.

Для ілюстрації цього — наводимо ціни львівської товарової біржі, яка від 16. до 21. грудня 1929 р. нотувала слідуючі ціни на продукти сільсько-господарської продукції:

пшениця двірська (100 кґ.)	36.00—37.00 зол.
пшениця збірна (100 кґ.)	32.75—33.75 зол.
мука пшенична 65% (100 кґ.)	65.00—66.00 зол.
жито кращої якости (100 кґ.)	22.25—22.75 зол.
жито збірне (100 кґ.)	21.25—21.75 зол.
мука житня 70% (10 кґ.)	42.00—43.00 зол.

З цього бачимо, які величезні гроші в зайвий спосіб витрачає наш селянський продуцент і консумент на річ спекуляції і визиску, не маючи в своїй розпорядимости достатньої скількости добре орґанізованих кооперативних млинарських закладів, що мали-б змогу переробити на муку та ріжні крупи цілий продукт його збіжевої господарки, що іде на споживання і продаж, і в такий спосіб заощадити селу певні капітали.

В своїй статті „До проблеми орґанізації кооперативної продукції“ („Кооперативна Республика“, жовтень 1929 р., стор 384) — старався я довести важливість як найскоршого розбудування власних кооперативних млинарських підприємств і, користуючись статистичним матеріялом Стрийського Повітового Союзу, старався дати більш-менш певну цифрову базу для конкретного вирішення цієї актуальної проблєми, наводячи для цього приблизний річний розмір споживання муки та круп на терені ділання 34-х повітових кооперативних осередків, що виносив в р. 1928 квоту — 27,200.000 кґ. (27.20 тон чи 2.720 ваґонів) на суму — 21,760.000 п. зол. (à 0.80 зол. кґ.) і який заспокоювався виключно приватним капіталом.

Коли ми візьмемо за розмір визиску села посередницьким капіталом тільки 10% вгорі приведеної суми (в дійсности — визиск села

є значно більший), то і тоді дістанемо міліонову цифру (майже 3 міл. п. зол.), що із року в рік щедрою рукою сплачує село приватним мукомолам, підкреслюючи в цей спосіб конечну необхідність, як найскоршого дослідження з боку наших кооперативних надбудов цього шкідливого господарювання та конче вимагаючи для себе певного кооперативного лікування шляхом орґанізації власного, добре поставленого кооперативного млинарства.

Перші кроки в цьому напрямі вже зроблені Ревізійним Союзом Українських Кооператив. Так, в ч. 45. „Господарсько-Кооперативного Часопису“ з дня 10. листопада 1929 р. знаходимо статтю інж. Е. Храпливого, під наголовком: „Кооперативні млини будуйте, — але розважно“, в якій автор підкреслює, що будова наших кооперативних млинарських підприємств від самого початку „не пішла правильним шляхом“ і далі подає цілий ряд орґанізаційно-технічних порад для правильної орґанізації майбутніх заснувань такого характеру.

Але подані в статті поради, залишаючи так важливу справу будування млинів по старому ініціятиві низових кооператив, хоч і зменшують небезпеку повстання нежиттєздатних млинарських підприємств, все-ж остаточно цієї небезпеки не усувають.

Подібна ініціятива на місцях є корисна і необхідна, але лише при тій умові, коли вона гармонує, як з теоретичним знанням справи, так і з умінням її приктичного зреалізування, не згадуючи вже конечної потреби доброго обзнайомлення з господарсько-економічними умовами певного дотичного району.

Коли цього нема на ділі, зреалізування навіть дуже добрих плянів людьми з ініціятивою, але без відповідних знань, часто зустрічає в процесі праці певні несподіванки, які зрештою приводять цілу справу до немилих кінцевих результатів.

Що це твердження має слушність і певне обґрунтування, вкажемо на один із випадків нашого практичного кооперативного життя, як на доказ цього, а саме: в липні 1928 року одна із наших більших кооперативних установ, після передискутування на спільному засіданні своєї кооперативи, винесла постанову про звільнення з посад Дирекцію кооперативи, яка „через брак відповідної практичної підготовки“ до кермування кооперативою, довела останню до тяжкого як матеріяльного, так і орґанізаційного становища.

Отже, з цього бачимо, що одних „бажань“ при практичному переведенні в життя тих чи інших проєктів є замало; крім „доброї волі“ не в меншій мірі тут потрібні також і знання та уміння, — дві необхідних вимоги успішности кожної роботи.

Всі ці міркування приводять нас до думки, що будування млинів слід би передати в руки повітових кооперативних осередків, щоби, принявши на увагу їх більшу в цій справі компетентність, уможливити повстання в їх районах праці правильної сітки кооперативних млинарських підприємств і таким чином запобігти хаотично-безпляновій їх орґанізації.

Для зреалізування такого пляну будування — треба було-б, щоби окремі ПСК., як найбільше обзнайомлені зі своїм районом праці:

1. спеціяльно для цього дослідили економічні особливости своїх районів, зібравши відповідний матеріял про можливість та доцільність орґанізації в своїх повітах такого роду кооперативних закладів;

2. зазначили місцевости в своїх повітах, які найкраще надавалися-б для вибудування в них млинарських підприємств (тут приняти треба було-б на увагу: комунікаційні зручности повіту, віддаль залізниці і т. п.);

3. установили розміри млинів для своїх районів, саме: чи малі млини („господарського характеру“) для виключного задоволення потреб свого району (своїх членів), чи великого розміру млини („промислового характеру“), що мали-б на увазі також і збут змеленого збіжа;

4. визначили кількість потрібних млинів в своїх районах праці, а також і форму їх орґанізації;

5. виготовили для своїх млинарських закладів прелімінарі бюджетів разом з плянами річної праці та у відповідний спосіб закріпили би для них стало — вистарчаючу збіжеву базу, шляхом відповідної контрактації сировини.

Цілий цей фактичний матеріял мав би перейти на розгляд Ревізійного Союзу, який після належного опрацювання зібраних в цей спосіб економічних даних, принявши на увагу економічну особливість районів праці поодиноких ПСК. та їх неоднакову фінансову міць, міг би виготовити детальні пляни орґанізації кооперативного млинарства для кожного повітового Союзу, зобовязавши кожний з них при розбудові млинарських підприємств стисло дотримуватися одержаних від Ревізійного Союзу технічно-орґанізаційних плянів і доданих до них вказівок та пояснень, що дало би запоруку правильного поширення в краю фінансово-сильних, збудованих по строго-обдуманому пляну, рентабельних млинарських кооперативних закладів та тісно з ними звязаних кооперативних пекарень.

Таким чином ціла справа практичного розвязання проблеми орґанізації кооперативного млинарства (і тісно звязаного з ним кооперативного пекарства), перейшла-б до рук повітових, зглядно, районових кооперативних осередків, а теоретично-інструкторська праця в цьому напрямі стала-б справою Ревізійного Союзу, як головного орґанізатора і ідейного провідника цілого нашого кооперативного життя.

На такий шлях ширшого розбудування власного кооперативного млинарства почасти став Повітовий Союз Кооператив в Копичинцях, один із перших повітових кооперативних осередків, що принявши на увагу сучасний тяжкий стан сільського господарства та майбутні величезні користи для нього від добре поставлених млинарських кооперативних підприємств, постановив в повітовому маштабі зреалізувати цю так важливу для економічного піднесення повіту орґанізаційну справу заснування на терені своєї діяльности великого промислового млина, який би взяв до своїх рук справу постачання муки та круп для цілого повіту.

Так, в ч. 50—51. ГКЧ. за 1929 р. читаємо, що ПСК. в Копичинцях „з метою обговорення чергових пекучих завдань кооперативної орґанізації в повіті“ улаштував в жовтні та листопаді минулого 1929 року 5 районових кооперативних анкет, на яких, крім докладного обговорення дотеперішніх здобутків кооперативної діяльности в повіті, був

також намічений плян кооперативної роботи на найблищі дні в сфері орґанізації збуту продуктів сільського господарства: яєць, овочів, прядива, клочча і головно зерна у переробленому виді, щоби в такий спосіб, принявши на увагу неприяючу економічну конюнктуру для збіжа-сирівця, піднести рентабельність сільського господарства.

З цілої кількости порушуваних на анкетах ріжноманітних питань, справа будови власного кооперативного млина в повіті, як добрий вихід з тяжкої ситуації, в найбільшій мірі зацікавила селян-кооператорів, учасників анкет, що одноголосно ухваленою на всіх пяти анкетах резолюцією, вповні одобрили цей ініціятивний внесок свого повітового союзу, „з вдоволенням вітаючи почин будови кооперативного млина і беручи на себе зобовязання првадити по своїх селах пропаґанду в цій такій важливій справі“ і в той-же час звертаючись з проханням до свого повітового Союзу „не залишити без зреалізування цієї думки, а інтенсивно і консеквентно працювати для скоршого переміненя її в діло“.

Таке велике зацікавлення низових кооператив цією новою і корисною формою сільсько-господарської кооперації зустрічаємо не лише на Копичинеччині.

В тому-ж числі ГКЧ знаходимо замітку, що в с. Чижикові коло Львова дня 8. грудня минулого року 1929 року відбулася нарада дооколичних кооператив в справі будови районового кооперативного млина, що мав би обслуговувати 15 дооколичних сіл.

В результаті наради було вирішено, як в найскоршім часі вибудувати власний районовий кооперативний млин, що буде мати форму орґанізації самостійної кооперативи з членами фізичними особами і з місцем осідку в с. Чижикові біля Львова.

З представників дооколичних кооператив був обраний на цій нараді комітет, на який було покладено обовязок зібрати на будову районового млина відповідний капітал (8000 долярів), що має здійснитися ще цьогорічної зими, і після цього негайно приступили до будови.

І тут, як на Копичинеччині, селяне з великим зацікавленням слідили пербіг нарад та з великим захопленням обіцяли взятися за будову цього нового кооперативного підприємства.

Отже, з цього неповного перерахування таких започаткувань бачимо, що справа орґанізації кооперативного млинарства, то тут, то там, починає вже знаходити своє зреалізування.

Для наших кооперативних надбудов виникає, таким чином, конечна необхідність так важливу справу будування кооперативних млинарських підприємств направити на шлях плянового, а не хаотичного поширення, щоби в майбутньому мати певну запоруку успішности ново-заснованих кооператив.

Д-р П. Панченко.

Відновіть передплату на 1930 р. і вирівняйте залеглости за минуле.

З життя Теребовельщини. Дня 25. січня ц. р. відбулася в Теребовлі повітова кооперативна нарада. Зїхалося понад 60 делеґатів сільських кооператив і то головно селян. Щоби поставити наші кооперативи на трівку підставу, рішено здержати на майбутнє всякі борги та взятися до стягання залеглих боргів. Щоби зібрати відповідні капітали, потрібні для розбудови сільсько-господарської кооперації, рішено після оживленої дискусії приступити до закладання по всіх селах кредитових кооператив і забратися до масових збірок дрібної ощадности. Всі присутні делеґати, самі селяни, забирали голос в дискусії, вказуючи, що наша споживча кооперація без відповідно поведеної акції щадження навіть найменших сум все буде спиратися на глиняних підставах. „Под. Г."

ГОСПОДАРСЬКА ХРОНІКА.

Грошовий ринок.

Курс доляра і інших валют. В часі між 15. лютого на ринку валют тенденція неодностайна і на загал слаба. Знижкували: фунти штерлінґів, франки швайцарські і французькі, італійські ліри та ін. валюти. Поправлялися: доляри, чехословацькі корони, австрійські шілінґи.

Долярові обороти невеликі. На приватному ринкові 1 доляр П. А. С. Д. коштував зол. 8.874. Запотребування валют було невелике і зменшувалося.

За інші валюти платили у Варшаві 25. II. 1930:

Анґлій. фунти шт. (за 1 ф.)	зол.	43.36½
Франц. франки (за 100 ф.)	„	34.02½
Швайц. франки (за 100 ф.)	„	172.00
Чеські корони (за 100 кч)	„	26.39½
Австр. шілінґи (за 100 ш.)	„	—.—
Зол. карбованець коштував	„	4.66

Товаровий ринок.

Гуртові ціни за головні збіжа на визначніших **світових ринках** (біржах) в долярах за квінтал:

	Пшениця:		Жито:	
	1—8	9—15	1—8	9-15
	II. 1930.			
Берлін	5.68	5.68	3.85	3.83
Чікаґо	4.33	4.32	3.35	3.29
Ліверпуль	4.91	4.86	—	—
Відень	4.68	4.68	3.26	3.26
Буенос Айрес	4.49	4.48	—	—
Гамбурґ	4.79½	4.82½	—	—

	Овес:		Ячмінь:	
Берлін	3.10	3.10	3.94	3.94 (бр.)
			3.44	3.44 (бр.)
Чікаґо	3.16½	3.19	2.85	2.84 (зв.)
Ліверпуль	3.55	3.53½	—	—
Буенос А.	2.24	2.26	—	—
Відень	2.98	2.98	4.30	4.30 (бр.)

Положення на світових збіжевих ринках значно погіршилося. Американські ціни на пшеницю і жито падають, а це впливає на европейські ринки, утруднюючи збут збіжа на цих ринках. На знижку цін вплинули радянські пропозиції дешевого збіжа на північних ринках.

На польських торгах і біржах в часі між 10—15. лютня 1930. тенденція на загал слаба. Зацікавлення невелике, обороти малі, особливо у Львові. Ціни на пшеницю знизилися, як рівнож для вівса і ячменю.

Дня 15. II. 1930 р. за 100 кґ. платили у Варшаві в золотих:

Пшениця	35.00—36.00
Жито	20.25—20.75
Ячмінь (бр.)	24.00—25.00
Ячмінь (зв.)	30.00—21.00
Овес	19.00—19.50

В Познані (ваґонова нагрузка):

Пшениця	32.50—33.50
Жито	20.50—21.00
Ячмінь (бр.)	23.00—25.00
Ячмінь (зв.)	19.50—20.00
Овес	19.50—16.50

У Львові обороти були так малі, що ціни в більшости не були нотовані.

Пшениця двірська 33.50—34.50
Пшениця звич. 30.00—31.00

Мука. Положення на ринку не покращало. Обороти пшеничною мукою обмежені.

Дня 15. II. 1930 платили у Варшаві за 100 кґ. в зол.:

пшеничної люксусової 67.00—70.00; 4% — 57.00—59.00; житньої муки — 37.00—37.50.

В Познані пшенична мука 65% — 52.50—56.50, житня — 70% — 33.00.

Каша. Нотовано у Варшаві 13. II. 1930. за 100 кґ. в золотих:

Ячмінна 1. сорт — 35.00, II. сорт 31.00; перлова А 55.00; гречана палена 52.00, ломана 48.00, біла 55.00; краківська I. сорт 67.00—92.00, II. сорт 65.00; пшоняна I. сорт 52.00, II. сорт 48.00. Обороти малі, запотребування рівнож незначне.

Фасоля. Тоді-ж за 100 кґ. в золотих у Варшаві: білої фасолі 55.00-55.00, цукрової — 65.00—70.00.

Ґрис. За 100 кґ. у Варшаві в зол. дня 13. II. 1930 р. житній 11.00, пшеничний 14.00—16.00.

Паша. У Львові дня 15. II. 1930. за 100 кґ. в золотих: сіно I. сорт 8.00—10.00, II. сорт 5.00—7.00; конюшина (немолоч.) 8.00—10.00; окладова солома 5.00—7.00.

У Варшаві конюшинове сіно 14.00—16.00, звичайне 10.50—13.00, звичайне 10.50—13.00; солома проста, житня 10.00—11.00;

Макухи у Варшаві 13. II. 1930. за 100 кґ. в золотих: льняні 41.00—42.00.

Яйця. Положення на світових яйчарських ринках в часі 15—31. I. 1—15. II. помітніще на краще не змінилося. Коротко триваючі морози мали тільки дуже незначний вплив на формування цін котрі на багатьох ринках в останньому часі знову впали. Легший збут мають лише яйця кращих сортів.

Німеччина. Пропозиція перевищує попит; за одно яйце франко ваґон Берлін платять у феніґах: німецькі питні важчі за 65 ґрамів — 16, польські нормальні — 8, яйця з холодильників 6—9.

Анґлія. Настрій слабий, ціни спали; тенденція для товару з Польщі слабша, для данського стримана; за 120 шт. в Льондоні платять в шілінґах і пенсах: анґлійські 22/0, данські 15/6, польські блакитні 8/9—9/10, червоні 6/6—6/9.

Франція. Ціни сильно впали, попит малий; за 1000 шт. у франках платять: французькі свіжі 620—800, польські 600—620.

Польща. Нова продукція яєць розвивається без затримань, тенденція котра на протязі кількох днів була трохи міцніщою, знову ослабла, попит з заграниці дуже малий, на консервований товар мимо низьких цін попиту зовсім нема.

Львів. Настрій слабий, ціни на експортовий товар в останньому тижні впали з 20.50—21.00 дол. на 18.00—19.00 за 2 плоскі скринки а 720 шт.

Катовиці: Ціни впали на яйця гірших сортів, а рівнож вапновані не мають зовсім попиту, нотовано льоко склад I. сорт зол. 180 за 24-копову скриньку, II. — 164—166.

Люблин. Яйця свіжі ґарантовані за 1 кґ. зол. 2.65—285.

Варшава. Союз Молочарських і Яйчарських Кооператив нотує за 1 кґ. зол. 3.00.

Стан експорту з Польщі в січні б. р. Після тимчасових обчислень головного стітистичного уряду вивезено з Польщі в січні ц. р. 1,732.740 тон товарів на суму 218.490. тис. золотих. Рівняючи ці цифри до тихже за грудень м. р. (Гл. „К. Р.“ за лютень б. р.), бачимо **зменшення вивозу** в вазі на 45.968 тон вартости 36.261 тис. зол.

Важніші зміни, які зайшли у вивозі торкаються зменшення споживчих артикулів (на 10.7 міл. зол.): передовсім цукру (на 5,4 міл. зол.), яєць (на 4,5 міл. зол.), далі паші, дерева та вовняної пряжі. Поважно зменшився вивіз металевих виробів (на 7,1 міл. зол.).

Збільшився вивіз вугля (на 2 2 міл. зол.), дещо вовняних і бавовняних тканин та сирових шкір.

По якій ціні продано збіжа Німцям? В попередньому числі „Кооперативної Республики“ ми згадували про трансакцію з житом, яку перевела державна збіжева резерва Польщі з німецьким збіжевим концерном Шаєра, сπродавши йому, як відомо, 20.000 тон жита зі своїх запасів. Польські часописи писали про те, що Німці ніби то мають закупити це збіжа по цінах значно вищих від краєвих, а збіжева резерва роспочалаб натомісць знова скуповування збіжа від краєвих продуцентів. Вийшло-ж в дійсности не так красно, як це малювала собі фантазія ґазетярських оптимістів. Німці виявилися не так то дуже охочі розкидати грошем і заплатили Полякам всього тільки пару золотих більше понад ту ціну, яка тоді була на польських ринках, замісць 4-ох золотих, про які була чутка. Крім того Польща зобовязалася не преміювати вивозу жита до 10. лютого ц. р. Так зреалізована була вправді тимчасова концепція, що виникла в бігу пертрактацій про спільну вивозову акцію обох країн.

Продовження переговорів з Німцями в справі т. зв. „співпраці“ на північних відборчих збіжевих ринках, головно в Скандинавії розпочалося в пятницю 7. лютого б. р. Одною з засадничих підстав дотичного порозуміння було усталення найнищої ціни за експортове збіжа, понище котрої ні один ні другий з контрагентів без взаїмної згоди не сміє зіступати при заключуванні якої будь вивозової трансакції. Малося на увазі засадниче порозуміння на цілий час тривання біжучої вивозової кампанії.

Чим кінчилися збіжеві переговори з Німцями? Берлінські збіжеві переговори з Німцями покінчилися підписанням договору, який встановляє умови співпраці обох сторін на північних збіжевих ринках збуту. Умова має бути затверджена урядами. Входить в життя з часу приняття і зобовязуватиме до 1. липня б. р.

Для сконцентрування вивозової акції і для видачі поодиноким вивозовим орґанізаціям обох держав доручень на експорт тої чи іншої кількости жита покличеться до життя комісія з осідком в Берліні. Ця комісія зложена буде на парітетних основах з шести членів — трох зі сторони німецької і трох зі сторони польської.

Принято також мінімальну ціну за жито, понище котрої не вільно продавати без обопільної згоди сторін. Згідно з умовою квінтал жита льоко Ґданськ або Штетін виноситиме 20 золотих. Найнищу норму її устійнено відповідно до пануючої тепер ситуації на скандинавських ринках збуту, яка відогравала децидуючий вплив на рішення.

Усталено рівнож ключ поділу вивозового континґенту для жита між Польщею і Німеччиною. Цей ключ виноситиме, як відношення 2 : 3. Після нього видаватимуться доручення на вивіз жита на північні ринки.

Згідно з порозумінням Польщі застережено право вільної руки на всіх ринках з виїмком скандинавських. Польща заховує отже свободу ділання на терені інших прибалтійських держав.

В справі технічного перепроваджування вивозової акції також полишено сторонам повну свободу.

Так дійшло до формальної згоди що до усунення суперництва і конкуренції двох головних експортерів жита на головних ринках збуту. Від техніки провадження на далі вивозової акції залежатиме, хто витягне для себе найбільші користи з тої співпраці б. конкурентів.

Ось чому ця справа — справа практичного виужиткування порозуміння — є в центрі уваг і заінтересування відповідних чинників з польської сторони.

На покриття коштів перепровадження трансакцій посередництва комісія диспонуватиме початковим капіталом у висоті 20 тис. марок, зложених в рівній части обома сторонами. Крім того вона побиратиме 20 феніґів від кожного проданого квінтала жита.

В склад польського представництва до комісії увійдуть два фахівці та представник уряду, котрий буде одночасно речником державної збіжевої резерви. Крім того передбачується неофіціяльний дорадник з рамени тієж збіжевої резерви. Структура німецького представництва дещо відмінна: один представник від півдержавних збіжевих концернів д-р Гірш, з рамени уряду збіжевий комісар д-р Бааде і торговельний радник Ціленціґер.

Начальна орґанізація польських землевласників на своїй конференції дня 21. лютня б. р. заняла неґативне становище супроти збіжевої умови з

Німцями, домагаючись від уряду її незатвердження. Рада начальної організації польських землевласників висловлює сумнів відносно того, чи ця умова зможе належито забезпечити інтереси польського вивозу, приймаючи на увагу слабшу організацію польської торгівлі і трудність з польської сторони перепровадження контролі німецького експорту, не кажучи вже про „упривілейоване становище Німців в самій умові“.

Не зискавши нічого бо маючи більші запаси жита і нищі ціни, Поляки зреклися конкуренційних засобів з Німцями і можливостей самостійного доступу на північні ринки. Рада Н. О. З. висловлюється за безпосередній контакт з північними ринками і проти стислої централізації експорту збіжа з багатьох зглядів шкідливої, бо вона потягає деморалізацію торгівлі, купчення вивозових свідоцтв, протекціонізм, бюрократизацію вивозу, підрив приватної торгівлі і т. п.

Одним з наслдків збіжевої умови з Німцями буде заборона вивозу на північ неконтинґованого збіжа, що у всякому разі, на думку Ради Н. О. З., не причиниться до зрівноваження подачі й попиту на внутрішньому ринкові, а навпаки викличе загальний спад цін на збіжа.

Нарешті, не торкаючись польського вивозу збіжа до Німеччини, умова дасть Німцям можність, користаючи з низьких цін за збіжа в Польщі і своїх високих премій, уживати виключно польське непреміюване збіжа для цілей свого експорту.

Познанські збіжеві купці рівнож висловилися проти збіжевої умови з Німцями. Їх союз ухвалив відповідну резолюцію, енерґійно протестуючи проти всіх монополістичних тенденцій в области торгівлі збіжам і проти спільної збіжевої політики з Німцями. Висловлює також побоювання, що ця умова в своїх наслідках унеможливить ,плідну й конечну співпрацю польського рільництва і польського купецтва“, наразить останнє на необчислимі страти і доведе його до руїни. Резолюція кінчиться апелем до міністра промислу й торгівлі і домаганням недопустити до цього стану.

Нове роспорядження міністра скарбу в справі плекання тютюну на 1930 рік. Це роспорядження дозволяє управу тютюну в таких округах на наших землях:

1. в борщівській окрузі, яка обіймає кількадесять сел в трьох повітах тернопільського воєвідства;

2. в ягольницькій окрузі, що обіймає села шости повітів тернопільського воєвідства та кілька сіл повіту Городенка станиславівського воєвідства;

3. в монастирській окрузі, обіймаючій два цілих повіти тернопільського воєвідства, цілий рогатинський повіт та кілька сіл станиславівського воєвідства;

4. в заболотівській окрузі, обіймаючій два цілих повіти та кілька сіл третього повіту станиславівського воєвідства;

5. у волинській окрузі, обіймаючій кільканадцять сіл в чотирох повітах волинського воєвідства.

Далі йдуть округи любельська, ґродненська поморська, шлеська і меховська.

Мінімальна площа одної тютюневої плянтації виносить: в борщівській та ягольницькій округах — 600 кв. метр., в монастирській і заболотівській — 800 кв. метр., у волинській та шлеській округах — 1000 кв. метр., в любельській — 1200 кв. м., а у всіх інших по 2500 кв. м.

Позволення на управу тютюну уділюють для меховської округи — безпосередньо дирекція польського тютюневого монополю, для монастирського і ґродненського — місцеві фабрики тютюну, а для всіх інших округ — місцеві уряди для закупу тютюну.

Плянтатори дістають від відповідних монополевих урядів безплатно насіння і тільки це насіння вільно уживати для засіву.

Як що хто небудь управлятиме тютюн без дозволу управнених інституцій, або на недозволених ґрунтах, то влада такий тютюн буде безоглядно нищити.

Такі головніші постанови повищого роспорядження в справі управи тютюну на 1930 рік.

Кріза і безробіття в промислі поступають. Дня 10. лютого всі ткацькі фабрики в Бельсыку, а є їх кілька десятків, спинили рух, виповідаючи працю всім робітникам. 10.000 робітників одержало посвідки як безробітні.

Також в Хожові, в державній фабриці азотових угноєнь зменшено пра-

цю. З пяти печий три вже стоять без руху з причини браку замовлень на штучні погної. Чи працює і має замовлення Тарнів згл. Мосціце (нова фабрика азотових сполук), не чутно.

Кріза і люксусові будівлі. В час найбільшої господарської скрути державний Банк Господарства Краєвого приступає до будови люксусового будинку, коштом понад 80 міл. золотих, при чім величезні квоти припадають на самі пляни га мистецькі прикраси.

Французький концерн ґумових виробів Гутчісона уділив фірмі „Пепеґе" 2-міліонову долярову позичку. Переговори в цій справі між обома фірмами, які від деякого часу відбувалися в Парижі закінчилися підписанням дня 17. лютня 1930 р. умови фінансування польського „Пепеґе" французьким концерном Гутчісона в розмірі 2-х міліонів долярів.

Гутчісон виплачує відразу товариству „Пепеґе" 2 міл. долярів під заставу акцій цього товариства, застерігаючи собі право набування акцій на власність і приступлення в той спосіб до спілки „Пепеґе". Обі сторони порозумілися рівнож в справі вивозу до Франції виробів пол. ґумового промислу, який припускають, не зменшиться, а в звязку з тим „Пепеґе" має побільшити число робітників, занятих в його підприємствах, яких тепер є там біля 8 тисяч.

З огляду на пороблені застереження що до набування акцій, думаємо, що ціла справа виглядає, як викуплення підприємств „Пепеґе" на власність його нового спільника, що узнав за своєчасний і вигідний для себе того рода інтерес.

Бориславські продуценти ропи домагаються реорґанізації нафтового картелю. Існуючий від 1927 р. „Синдикат Нафтового промислу" обєднує головним чином великих продуцентів ропи, які мають одночасно свої рафінерії. Безрафінерійні копальняні фірми не є його членами, а вони становлять біля 25 проц. продукції ропи. Отже ці круги вимагають реорґанізації картелю в тім дусі, щоби й вони могли бути учасниками тих користей, які дає картель (це, здається, не вдасться, бо рафінерії мають інтерес якраз в тім, щоби купувіти ропу як найдешевше).

До недавна ще велася в нафтовім світі друга кампанія: Синдикат проти малих рафінерій. Врешті прийшло до злагоди на цікавих умовах: Синдикат рішився дати малим рафінеріям „відступне" за ціну замкнення їх підприємств. Стара метода всіх картелів: з одного боку зменшення продукції, з другого боку (часами) розріст більших підприємств. Цю умову з малими рафінеріями скваліфіковано в „Нафце" за січень ц. р. як „скандалічни тарґ" і „леккомисьльне вижуцане сум".

Нові картелі. Картелізація промислу і торгівлі в Польщі йде приспішеним темпом далі. Під „загрозою" конкуренції з боку чеської фірми Батя обєдналися **механічні фабрики обуви** в Польщі. На зовні цей новий союз ще не хоче виступати, як картель, стараючись мати невинний вигляд „конвенції". Та це нікого не може ввести в блуд що до дійсного характеру порозуміння.

Також **торговці футрами** (централя у Варшаві) зробили свою конвенцію; ці вже не були такі соромливі і явно признали, що ціллю картелю є „**уодностайнювати ціни** та умови продажі".

Ще один новий картель. Зїзд представників начальної Ради деревних союзів, що радив у Варшаві в днях 3. і 4. лютня б. р. над положенням в деревному промислі, виніс з приводу того ряд ухвал і між іншим довів до обєднання всіх орґанізацій деревних промисловців в одну спільну цілість під проводом начальної ради деревних союзів.

Зїзд висловився м. ін. проти політики адміністрації державних лісів та проти підвишки залізничих тариф.

Концентрація в світовім товщевім промислі. Ще в початку минулого року дійшло до обєднання трох великих товщевих концернів Їрґенс, Ван-ден Берґ та Шіхт, при чому повстало два сильних гольдінґових товариств: „Марґаріне-Уніе Н. В." в Амстердамі і „Марґаріне-Уніон Лтд." в Лондоні. Перше товариство обняло контролю підлеглих йому підприємств на європейському континенті, а друге — обіймає підприємства анґлосаксонських країн. Спільний капітал тих товариств виносить 37.5 міл. фунтів штерлінґів.

В грудні м. р. зроблено в Лондоні дальші кроки в напрямі концентрації товщевих світових підприємств. На спільному засіданні згаданих вище двох світових товариств з могутнім англійським концерном „Lever Brothers Ltd“. посідаючим капіталу 58 з половиною міліонів фунтів штерлінґів, переведено фузію останнього з льондонською Марґариновою Унією в наслідку чого повстало нове гольдінґове товариство під назвою: „Unilever Limited“ з основним капіталом в 11.600.000 фунтів штерлінґів. Це нове товариство увійшло вже в порозуміння з великанським американським концерном „Proeter Camble Com.“ та з „United Africa Company“. Так дійшло майже до цілковитої в світовому розмірі концентрації в товщевому промислі.

З підприємств, що знаходяться в межах польської держави, 4 належать до „UnileverLimited“ а одночасно до Синдикату польських і ґданських пшоняних рафінерій оліїв. В Польщі сподіються в звязку з повищою концентрацією в світовому товщевому промислі більшого заінтересування заграниці польським ринком, допливу гроша з закордону та розвитку і модернізації краєвого промислу.

З КНИГ.

Prof. Dr. Ernst Grünfeld, Das Genomenschaftswesen, volkswirschatflich u. soziologisch. betrachtet. Halberstadt 1928 (як перший том збірного видання п. з. Handbuch das Genossenschaftswesen. Ц. в зл. п. 49.50 в оправі. Стор. 350 вел. вісімки.

Це великий твір професора університету в Halle, одночасно керовника кооперативного семинара на тім університеті і видавця одинокого в Німеччині стисло наукового кооперативного видання п. з. Vierteljahrsschrift für Genossenschaftswesen. Цим твором рухливе видавництво Г. Мейера відкрило свій „підручник кооперації“, розрахований на 4 томи. Як другий том має вийти „Кооперативне право“ пера найкращого в Німеччині знавця цього діла д-ра Ю. Ґірке, а два останні томи (які вже раніше появилися) написані д-ром Гільдебрандом і присвячені коoп. орґанізації і практиці (вже обговорені на сторінках К. Р.).

Твір проф. Ґрюнефельда являється визначнішою подією в історії кооперативної літератури з кількох зглядів. По перше: це є книжка писана науково, без пристрасти спеціяльно для якогось роду кооперації, писана людиною незвязаною тісніше з певною кооп. орґанізацією, отже з більшою дозою обективности. По друге: книжка розглядає кооп. рух з ширшої світоглядової бази: не як вузько-торговельний рух, тільки як суспільне явище, звязане тісно з рештою суспільного життя та його течіями. Автор робить навіть спробу (але тільки спробу!) начеркнути в грубих обрисах проблематику соціольоґії кооп. руху — дяка йому і за цей почин; можливо, що по вказаній ним дорозі піде хтось далі і в глиб. По трете: треба взагалі привітати кожний новий науковий твір про кооперат. рух тому, що т. зв. академічна наука і досі відноситься легковажно до цієї ділянки наукового досліду.

Книжка проф. Ґрюнфельда поділена на три части: теорія кооперації, загальна історія і спеціяльно про німецьку кооперацію, при чім ця третя частина займає майже половину книжки. Вже сама пропорція окремих частин робить з книжки річ односторонню, цікаву передовсім для німецького читача. Але ця однобічність автора видна ще в дечім іншім. Автор, як видно, не знає словянських мов і пише навіть про російську кооперацію на підставі лише тих джерел, які на цю тему появилися на німецькій мові. Клясики східно-европейської кооперативної науки, між якими є імена всесвітньої слави (як М. Туган-Барановський. Чаянов, Анциферов, почасти Тотоміянц і т. д.). автору невідомі. Це очевидно мусіло відбитися неґативно на всесторонности наукового огляду предмету. Прикро, що автор зокрема не був знайомий з капітальною працею М. Т.-Барановського (Соціяльні основи кооперації), бо як бачимо, в питанні про клясифікацію і спеціяльно про соціяльну природу кооператив він доходить до подібних висновків, що наш великий пок. земляк: він ділить кооперацію на кооперацію:

а) споживачів і пролетарів,
б) міського середнього стану,

в) сільського середнього стану.

Як відомо, М. Т. Барановський відріжняє: кооперацію пролетарську, дрібно-буржуазну і селянську, що в основі покривається з повищою схемою Ґрюнфельда.

Другою недостачею книжки є непропорційність між відділами: теорія і історія кооперації. Теоретичним розслідам присвячено за мало уваги. Не узгляднено зовсім цілого ряду питань, які становлять суть теорії кооперації (про природу „зиску“ в кооперації та ріжницю між кооперативою і капіталістичним підприємством, про відношення кооперації до інших форм суспільного гуртування прим. професійних спілок, до політичних згуртувань (партій, самоврядів, держави), питання універсалізму і спеціялізації, питання про співпрацю кооперації споживачів і продуцентів). На всі такі питання і теми є в автора принагідні завваження у ріжних місцях книжки але систематичного їх розбору бракує.

Це булиб мінуси книжки. До плюсів, крім вище вже згаданого, належить зачислити спеціяльний відділ п. з. „Духові коріння кооперації“, в якому автор представляє, як на формування кооп. думки впливали історично: ідея гуманізму, ідея християнської соціяльної реформи, ідея усуспільнення господарства (соціялізації). Цей розділ приносить богато нового, на що досі не зверталося доволі уваги. Дуже цінний є також перегляд розвитку і сучасного стану кооперації по ріжних краях світу, який під деяким зглядом доповнює новішими даними цінну „Історію кооперації“ теж нашого земляка, проф. Бородаєвського.

В цілому книжку можна поручити усім кооператорам, кооперативним книгозбірням і всім, хто цікавиться суспільними рухами. **К. Коберський.**

З ПРЕСИ І ЖИТТЯ.

*Лучім кооперативи**).

Коли переглянути існуючі нині кооперативи, переконаємося, що за малими виїмками найслабше стоять кооперативи, засновані за часів марок, отже з дуже малими уділовими капіталами.

Але найгіршим лихом, яке бє кооперативи, це брак кооперативних робітників якіб уміли вести, як слід, кооперативи, брак оборотових засобів, негосподарність, надмірні видатки на кошти завідування, доставу товарів і інше.

І не дивниця, що кооператива не розвивається. Як вона може розвиватися, коли уділового капіталу всего 200—300 зол., запасу товарів 150 зол., недвижимостей 6.000, боргів 4.000 зобовязань поверх 10.000 зол. Така кооператива мусить впасти, якщо члени не зложать добровільно на уділи стільки, щоб сплатити довги, хоч остільки, щоби у недвижимости були ульковані хоч власні фонди, а не чужий дорогий капітал.

Кооператива віддалена 2—4 милі від свого осередка призбирає з тижневого торгу 100 зол. і їде по товари. По дорозі доганяє доставця зі сусідньої кооперативи, який також зі 100 зол. їде по товари. Якжеж можуть такі кооперативи розцінити по дешевій ціні товар, коли сама достава товару коштує що найменше 10 проц., не числячи інших адміністраційних видатків, як податки, крамар, управа, подорожі, відсотки і інше.

Тому то і вийшов закон, котрий предвиджував це, що не є доцільне існування дрібних слабких кооператив; отже він допускає лучення двох і більше дрібних чи навіть сильних кооператив в одну ще сильнішу.

Приватний всесвітний капітал є всемогучий; є підприємства, що обертають міліярдами, однак і вони чуються ще за слабі і лучаться в трести, концерни, і т. д., щоби заволодіти даною галузею промислу чи торговлі у цілому світі.

*) **Від Редакції:** Дозволяємо собі передрукувати цю цікаву статтю з „Вістника ПСК“ (Станиславів), з огляду на те, що Вістник, як льокальний часопис, не доходить до рук всіх кооператорів. Стаття може викликати цікавий обмін думок, до чого запрошуємо тт. кооператорів.

Щож говорити про наші дрібнесенькі кооперативи. Якраз тут є та лучба конечна.

Пр. місто Тисьмениця начислює 3 споживчо - торговельні кооперативи. Розвиваються ріжно. Працює якийсь член Управи за якусь мізерну платню і по певнім часі шукає іншого заняття. Інші члени Управ працюють даром поки їм і це доїсть. Тоді звичайно наступає кріза, а господарка кооперативи від цього терпить.

Подібно було в Саджаві, де нарешті дві кооперативи злучилися в одну. Але не лиш треба лучити кооперативи одного типу в одній місцевині, але обєднувати кооперативи з декількох громад в одну сильну спілку з філіями.

При переведенні такої злуки вибирається до Управи такої кооперативи дійсних кооператорів, які можуть бути належно заплачені, але вони на це заслужать своєю видатною роботою, яка мимо всього буде дешевша, чим робота зле оплачених, доривочно занятих членів Управ.

Достава товару обійдеться много дешевше, бо кожна підвода везтиме стільки товару, скільки поміститься.

Не потрібно буде тоді робити великих запасів товарів, бо розділиться між поодинокі філії лиш потрібну на певний час кількість товару, а зате кожна філія матиме всякого роду товар.

При фаховому веденні і крамар виробиться на фахового робітника, а його праця буде видатнішою.

Зникнуть манка всілякого роду, бо фахова Управа зможе наладнати контролю і забезпечення так, що манка перейдуть до історії.

При умілому і господарному веденні збільшаться обороти, обнижуться ціни на товар, робітник буде краще заплачений, а кооператива зблизиться скоріше до своєї цілі в боротьбі з визиском.

Дехто може поставити заміт, що при того роду районізації заникне ініціятива членів даного села, яке не буде місцем осідку кооперативи. Заміт цей однак дасться збити цим, що де ініціятиви не було досі, то мабуть вона там не скоро появиться, однак одиниці передовіші, які кооперативним ділом досі займалися певно не будуть поминені при виборі чи то Управи, Надз. Ради чи іншого контрольного орґану.

Лучба кооператив є доцільною ще й тому, що на заході замічається з кожним роком зменшення кількости кооператив, а за те зріст кількости членів. Відношення цілком відворотне, як у нас.

Доложім проте всіх зусиль, щоби збирати розсіяні дрібні сили в одно жерело енерґії, а тоді начату працю поведемо успішніше і скоріше до наміченої цілі. **М. Ш.**

Справа оплати крамарів у процентах від оборотів. „Працовнік Спулдзєлчи“ в ч. 1 за 1930 р. присвячує цьому питанню аж дві дискусійні статейки. З огляду на те, що в Кооп. Респ. за лютий підняв це питання один з наших кооператорів (див. статтю В. Зелика), цікаво буде привести теж інший погляд на цю справу.

На думку одної із статтей, винагорода крамаря у процентах від оборотів є найбільшим лихом польської спож. кооперації та зокрема стану крамарів. Хід думок такий:

Проценти від торгів є для працівника грою на льотерії, азардом. Вони є вигідні для нездарної управи, за яку має відповідати крамар. При тій системі відбувається систематичне знижування платні крамаря, бо коли росте дорожнеча, тоді падають торги, і так само при безробітті та взагалі господарських крізах. Коли знову торги ростуть, управа намагається знизити процент крамаря і весь його труд не приносить йому сподіваної нагороди.

При процентовій системі ризико перекидається на крамаря; це є принціп виразно капіталістичний.

Другий дискутант додає ще такі помічення: крамар не є паном склепу, не калькулює цін, не добирає товару, навіть урядження склепу іноді не залежить від його волі, отже він не має належної свободи рухів у веденні торгу. Не є отже справедливо, щоби на нього перекидати все ризико.

Польська споживча кооперація взад, українська вперед. В час. „Сполем“ ч. 1. за ц. р. Фр. Домбровскі робить м. і. порівнюючи зіставлення розвитку польської і української кооперації, обєднаної у двох польських союзах і РСУК. Беручи під увагу кількість кооператив та число обєднаних у них членів за час 1925—1927., автор стверджує по польському боці відступ назад, по українському крок наперед.

Ось ті цифри кооператив:

КООПЕРАТИВ	1925		1927		+ прибуло — убуло
	Число	% всіх к-в в Польщі	Число	% цілої Польщі	%
Związek „Społem" . . .	801	39	812	32	+ 1
РСУК	839	41	1432	56	+ 71
Związek „Unja" і т. д.	421	20	314	12	— 25
ЧЛЕНІВ					
Związek „Społem" . . .	436.306	50	405.976	53	— 7
РСУК	105 314	12	133.927	18	+ 27
Unja і т. д.	337.991	38	228.612	29	— 33

До цієї таблиці автор додає такі свої уваги:

„Кожна з розгляданих трьох ґруп (Сполем, РСУК, Унія) проявляє відмінні орґанізаційні тенденції: На перше місце висовується ґрупа українських кооператив. Бачимо тут приріст кооп. станиць аж на 71 проц., при загальній пересічі в Польщі 24 проц. Одночасно зростає на 15 проц. участь цієї ґрупи в заг. числі кооператив в Польщі. Також у збільшенні членів ґрупа українських кооператив виріжнюється визначно: бачимо тут абсолютний приріст аж на 27 проц., при загальній пересічі 13 проц. В результаті і чисельна участь членів в заг. рухові в Польщі підноситься з 17 проц. на 18 проц. Скооперуване укр. населення (включно з членами родин) становить 20 прц. населення, при загальній пересічі 10 проц. для цілої держави.

„На прямо протилежному бігуні находиться ґрупа кооператив познанської Унії. Тут маємо убуток спож. кооп. за цих три роки на 25 проц. та убуток членів на 33 проц... Що до нашого Союза (чит. Сполем), то, на жаль, мусимо ствердити, що у прирості числа кооператив становимо ледви 1 проц., при пересічі 24 проц. Що до числа членів, то замісць приросту маємо в тім періоді убуток 7 проц."...

„Чи можна говорити про які небудь корисніші умовини для розвитку української кооперації на наших Східних Кресах...? Радше противно, умовини політично-адміністраційні, господарські, комунікаційні, культурні — промовляють на окристь „Унії". В практиці однак бачимо орґанізаційні результати якраз противні: українські кооперативи йдуть виразно вперед, кооперативи „Унії" стремлять до ступневої ліквідації.

„Є очевидне, що **дрібноміщанська ідеольоґія, якій сприяє „Унія", є смертю для кооперації споживачів"** *) і т. д.

Автор кінчає зазивом до поглиблення кооперативної ідейности, бо в противному разі грозить кооперації розклад.

Нам здається, що автор, вичислюючи, чим положення укр. кооперації відмінне від положення польських кооператив, забув ще одну річ: українська кооперація не користується ніякою допомогою з нічиєї сторони, зокрема не має тих державних кредитів, що має польська. Але в тім якраз і секрет її моральної сили.

Внутрішні конфлікти в польській споживчій кооперації. Польська споживча кооперація (міста і села) від 1925 р. обєднана головно в Союзі кооператив Споживачів (Варшава). Та ріжниця суспільних світоглядів внутрі Союза розїдала його життя, що найшло своє виявлення особливо минулого року, коли дирекція Союза подала в цілости резиґнацію, заявляючи, що

*) Познанська „Унія", що гуртується кругом Звйонзку Спулек Заробк. і Господарчих репрезентує в Польщі тип Шульцеделічської кооперації. — Ред.

не може співпрацювати з новообраним складом Ради Союза. З цього приводу відбулися надзвичайні Заг. Збори Союза дня 15. січня ц. р. На цих зборах по горячих дебатах взяло верх, як висловлюється „Працовнік Спулдзельчи“, „угруповане вшелькіх одцені правіци сполечней“. Якими шляхами піде дальший розвиток цього Союзу, залежатиме від такту нового проводу. — Що одначе душа союзу хора, про це свідчать хочби приведені на іншому місці дані про упадок членства в союзних кооперативах.

Хто поносить шкоду від низьких цін збіжа? В 1. числі за 1930 рік в журналі „Роботнічи Пшеґльонд Ґосподарчи“ находимо статтю Стан. Яскуловського під наг. „Уваґі о октуальней політице збожовей в Польсце“. Автор стверджує, що раціональна господарська політика держави має на цілі запевнення добробуту як найширшим суспільним верствам. А тому, що лише господарські мотиви є підставою до оцінки того чи іншого зарядження з обсягу державної господарської політики, то кожне таке зарядження повинно бути оцінюване з точки погляду інтересів найширших верств населення. З тої власне точки погляду ставиться автор неґативно до останніх заряджень уряду відносно збіж. політики (вивозові премії і ін.). Високі ціни на збіже є лише в інтересі продукції, мясо, набіл, яйця і т. п. Щонайбільше 20 прц. доходів мають селяни з продажі збіжа і то заможніші, а часть селян збіже докуповує. Тому то не можна розпинатися за звишкою цін збіжа, бо це не лежить в інтересі міського пролетаріяту. Звишка цін збіжа повинна відбуватися рівномірно зі звишкою заробітних платень, а не штучно, як це було подумане з вивозовими преміями. Натомісць міродатні чинники повинні старатися про відповідний рівень заробітної платні і плодів тваринної продукції.

Вповні погоджуємося з виводами шан. автора, але мусимо дати деякі зауваження чи доповнення.

Правда, що збіже на збут продукується на економіях, а не в селянських господарствах. Але рівнож правда, що і ті найдрібніші господарства збувають збіже. Знов не тому, щоби його мали на збут, але з мусу на податки, чоботи і ін., розуміється коштом свого недоїдання. Інша річ, що в свою чергу на весну вони хліб купують чи заробляють.

Після наших обчислень (1925-26 рік) господарства 0—2 гектарові мали 8,3 проц., а 2—5 гектарові 16,4 проц. грошевих приходів зі збіжа. Ба навіть дворська служба, і та збуває збіже, бо звісно, винагороду за працю дістає в натурі. Отже на нашу думку оці найдрібніші господарства чи не найбільше діткнені господарською кризою. В нормальний час село працює і на економії чи в богатших господарствах, де все щось інвестується і дається можність заробітку. Нині село застановило всякі роботи і панує цілковитий застій. Економії переходять до екстензивної господарки, селяни обмежуються до купна соли і нафти. Податки і найконечніші потреби заможніший господар обігнав якою штукою худоби а збіже перетримує до ліпшої ціни, а ті найбідніші пропадають в довгах і нужді.

Очевидно подешевіння збіжа не повинно би дотикати селянського загалу, але не треба забувати, що наші господарства в своїй консервативності, навіть ті найдрібніші, є уладжені на польову господарку. В першу чергу треба селянські господарства переорґанізувати на годівельні, а цього за рік зробити не можна. Сказав би дехто, що нині, при таких низьких цінах збіжа, ліпше його скормити. Але в тім власне річ, що село не може нині докупитися живого інвентаря; нема за що.

Вивозові премії не вплинули на звишку цін, на них можуть заробити хіба експортери і спекулянти. Але з другої сторони, робітництво нічого не скористало на знижці цін збіжа. Жито подешевіло на 50 проц., а хліб 1—2 ґроші на кільоґрамі. **Кишені набивають торгівці збіжам, мукою, млини, пекарні, одним словом посередники.** (Подібно мається річ з мясом. За 1 кґ. живої ваги дістає селянин 1.50—2 зол., а мясо коштує 3—4 зол. Тут знов ріжниця зістає в руках посередника). Здається не багато поможуть всякі зарядження міродатних чинників, бо в нас є ріжні дороги, котрими легко обходиться всякі зарядження, але непотрібно їх буде, як станут до нарад в господарських справах не представники торгівлі, але з одної сторони провідники селянства, з другої робітництва, обєднані в кооперативній орґанізації. Тоді дійсно без шкоди для од-

ної і другої сторони будуть визначені ціни на селянський продукт і на продукт промислу. (О-м).

„Їжте житній хліб!“ Під цим заголовком („Есст Роґґенброт!“) приніс великий щоденник „Берлінер Таґеблятт“ дня 16. лютого ц. р. передову, автором якої є Г. Дітріх, нім. міністер для виживи і сільського господарства. Короткий зміст статті такий: запаси жита з двох попередніх літ давлять на ринок, понижуючи ціни. Це дає нам можливість застановити імпорт зерна із загураниці і вже тим самим є корисне для народнього господарства Німеччини, як цілости. Тим значно вирівнюється невигода, що пливе із знижки цін. Що-ж торкається способів, як піднести ціни жита, то автор ніякої ваги не привязує до підвищення експортних премій, бо вони не зможуть оживити експорту. Головний ринок збуту для жита, це прибалтійські краї, а поємність їхнього ринку має свої межі. Автор приводить кілько жита завезено до цих країв в останніх роках. Табличка цікава і нам:

	1926	1927	1928	1929
Данія	166.100	190.000	164.400	176.100
Естонія	56.000	28.200	49.700	72.900
Фінлянд.	149.000	111.900	165.700	177.000
Франція	56.300	63.600	4.800	14.800
Латвія	52.000	53.800	87.700	136.800
Литва	1.400	2.300	7.800	21.000
Норвеґія	186.200	180.100	136.600	139.500
Голяндія	110.600	112.900	84.100	86.900
Швеція	24.700	82.000	98.300	115.900
Разом	802.900	824.800	794.100	941.800

Виходить, що порівнюючи з 1926 р. у північних краях імпорт жита або зріс небогато або навіть упав. Також в самій Німеччині споживання жита спадає (за ост. рік на пів міліона тон менше, як бувало до війни). Зменшення споживання жита в краю є отже головною причиною кризи. Автор підчеркує, що Німеччина непотрібно довозить із загураниці річно за 1/2 до 3/4 міліярда мар. пшениці. Треба припинити споживання чужої пшениці, а збільшити консумцію жита, себто випікати чисто житній хліб. До цього стремить новий хлібний закон в Німеччині.

З приводу збіжевої політики пол. уряду „Ґазета Ґандльова“ № 1. за 1930 р. під повищим заголовком констатує:

1) що в осени 1927 р. уряд не приступив до створення державної збіжевої резерви (себто не скупував збіжа), оставляючи експортерам волю вивозити до-схочу. В наслідок того весною 1928 р. треба було довозити великі кількости збіжа із-загураниці по цінах, які доходили до 56 зол. за м. сотнар.

2) В слідуючім госп. році (1928/29), знов всупереч осторог з боку фахівців, уряд зачав творити збіжеву резерву, замкнув границю для вивозу, вводячи вивозові мита, а в наслідок того на весні 1929 р. виявилися великі запаси збіжа і наступила відома знижка цін. Уряд, маючи в своїм посіданні до 70.000 тон зерна, потерпів великі матеріяльні втрати.

Причиною того всього, на думку статті, були неправдиві статистичні обчислення запасів і зборів збіжа. Хліборобські круги подали за низькі цифри, боячись податкового обтяження.

Висновок автора такий, що всяке вмішування держави у торгівлю земними плодами є зайва, а навіть шкідлива річ. В решті решт ставиться домагання, щоби на чолі „Союзу експортерів“ станула „дійсно фахова сила, знаюча добре загураничний ринок“.

„Ульґове рати і одсеткі“ під заголовком „Ульґі для роботнікуф“ принесла на днях преса вістку про те, що рату маєткового податку, що була платною 31. січня ц. р. могли Скарбові уряди розложити на дві частини, одну сплату до 31. січня, другу до 28. лютня. Але уважайте які вимоги:

1) Право на таке відрочення податку мали тільки ті рільники, які в наслідок давніше зложених прохань мали вже відрочення до кінця січня;

2) Крім старого подання вони мусіли внести тепер нове індивідуальне і мотивоване прохання.

Отже два подання і дві мотивації в справі, що до якої само міністерство припускає, що „не всі власники рільних посілостей зможуть сплатити в означенім речинці належну рату“. Очевидно стемплі, вижидання прихильного узглядднення і т. д., бо рішення в кожнім окремім випадку „заслуґуйонцим на увзґленднене“ залежалоб від референта ск. уряду. Невмірущий бюрократизм. В добі загально стверджено кризи сільського господарства згаданий розпорядок попереджував, що від залеглих рат податку будуть числитися „ульґове одсеткі“, а саме по 1 проц. місячно, себто 12 проц. річно!

Це все тоді, як ситуація є того рода, що держава повинна, по правді беручи, проголосити загальний відпис ґрунтових податків за цей рік!

Що на те сказати?

Колєктивізація з гори. Появилося перше число нового економічного радянського журналу на укр. мові п. н. „Шляхи Колєктивізації“. З цього журналу довідуємося м. і., що ударним завданням комуністичного уряду на найблищі роки в ділянці сільського господарства визнано „колєктивізацію“ бідняцьких і середняцьких господарств. З надрукованого там докладу В. Я. Чубаря дізнаємося, що в степових районах вже тепер „колєктивізовано“ 50 проц. господарств, та що є надія, що вдасться до року (?) сколєктивізувати до 90 проц., а може й до 100 проц. всіх господарств.

Що-ж воно таке, ця „колєктивізація“?. Це в суті річи тільки спільна обробітка землі тракторами, доставленими владою, очевидно за заплатою. Щоби приспшити це діло, уряд мусить доставити на село величезне число тракторів та складових до них частин. В звязку з тим і є плян побудувати у скор. часі великий тракторно-будівельний завод у Харкові. Згідно з пятирічним пляном господарства цей завод мав би бути побудований в рр. 1932-33, але тепер ухвалено приспішити його будову і взятися до неї уже зараз. До травня ц. р. мають бути готові проєкти, а від травня за 15 місяців вже мав би завод випускати трактори. Завод цей мав би випускати річно 40—50 тисяч тракторів по 30 кінських сил. Будується теж подібний завод у городі Сталіні.

Очевидно, що усуспільнення самої обрібки землі це ще не колєктивізація селянського господарства, а тільки перший крок до неї. Цього рода спроби, як ця власне, яку проводить власне радянський уряд, мають вигляди на тревалий успіх тільки тоді, коли не ведуться під натиском згори, а з вільної волі самого селянства, як ціла кооперація. Досвід з „артілями“ М. Левитського виявив зовсім виразно, що цього рода обєднання праці розпадаються доволі швидко, коли головним приводом для їх появи була надія на якусь користь з боку (в артілях Левитського давався кредит, в колгоспах дають на кредит машини). Коли людина підходить до кооперації тільки з таких мотивів, тоді ціле діло спочиває на глиняних ногах і тоді мусить ширитися таке розуміння „колєктивізації“, про яке розказує у своюму докладі сам В. Чубар:

— „Коли я запитав одного селянина з Полтавщини, як з колгоспами, почув: „Нічого, колгоспники наживаються добре“.

— „Як це наживаються?“

— „Та кожний собі з колгоспу тягне й росте“.

Зараз, коли селянське господарство на Вел. Україні терпить на недостачу тягла, думка про спілкові машини і машинову кооперацію є зовсім на часі і віримо, що вона пошириється; тільки сам підхід до цієї справи радвлади нам здається недоцільним і некооперативним. Недобре і те, що трактори продаються селянам по дуже високій ціні.

ПРИГАДУЄТЬСЯ П. Т. Передплатникам, що коли невирівнають залеглої передплати за „Кооперативну Республику“ найпізніше до дня 25. березеня ц. р., дальша висилка журналу буде здержана. Щоби це не наступило, Адміністрація висилає всім П. Т. Передплатникам залягаючим з передплатою, повідомлення про висоту їх залеглости. АДМІНІСТРАЦІЯ.

Видає: Ревізійний Союз Українських Кооператив
За редакцію відповідає: Іван Филипович.